

Міністерство освіти і науки України

**Глухівський міський центр позашкільної освіти
Глухівської міської ради**

ДОБІРКА МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Методичний посібник

Укладач Тетяна Каганцова

Глухів 2018

Рекомендовано до друку рішенням ради методичного кабінету
відділу освіти Глухівської міської ради
(протокол №3 від 5.09.2018 р.)

*Розглянуто і погоджено на засіданні методичної ради
Глухівського МЦПО Глухівської міської ради
(протокол № 1 від 26.05.2018 р.)*

Автор: *Каганцова Т. М.* – в.о. методиста Глухівського міського центру
позашкільної освіти Глухівської міської ради

Рецензенти:

- *Грудинін Б.О.* – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ імені Олександра Довженка.
- *Крекотіна Т. М.* – методист комунального закладу Сумської обласної ради Обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, спеціаліст вищої категорії .

Добірка методичних матеріалів з організації гурткової роботи: методичний посібник / Т. М. Каганцова, 92 с.

У збірнику розглянуті: нормативно-правове забезпечення гурткової роботи в закладі позашкільної освіти, вимоги до організації гурткових занять, умови підвищення ефективності їх роботи, застосування оптимальних форм та методів організації освітнього процесу в гуртку, вимоги до складання поурочно-тематичного плану та розкладу роботи гуртка, вимоги до оформлення журналу та іншої звітної інформації керівником гуртка протягом навчального року тощо.

Також до збірки ввійшли: матеріали щодо організації та проведення заняття гуртка з використанням стратегій критичного мислення, що є новим трендом в освіті ХХІ століття; професіограма керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО.

Видання розраховане на педагогічних працівників Глухівського міського центру позашкільної освіти і є своєрідною «захальвною книжечкою» для керівника гуртка закладу.

Зміст

ВСТУП	4
1. Нормативно-правове забезпечення гурткової роботи науково-технічного та дослідницько-експериментального відділів	6
2. Методичні рекомендації щодо організації гурткової роботи в ЗПО	9
3. Впровадження в систему роботи керівників гуртків методичних інновацій	13
4. Модель організації роботи гуртка	26
5. «Школа керівника гуртка»	27
5.1. Календарно-тематичний план	30
5.2. Пам'ятка для організації роботи гуртка	32
5.3. Пам'ятка щодо ведення журналу обліку гурткової роботи	36
5.4. Перелік завдань керівника гуртка ЗПО	41
5.5. Перелік професійних цінностей керівника гуртка ЗПО	42
5.6. Функції керівника гуртка ЗПО	43
6. Організація роботи з обдарованими дітьми в гуртку	44
7. Професіограма керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО	56
ВИСНОВКИ	75
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	77
ДОДАТКИ	79
Додаток А Заняття : «Мікроскопічна будова крові людини»	79
Додаток Б Виховний захід_ Космічна роль фотосинтезу	81
Додаток В Розробка заняття математичного гуртка з елементами тренінгу та стратегій критичного мислення	84

ВСТУП

Упродовж останнього десятиріччя значно підвищилися вимоги до позашкільної освіти як рівноправного інституту в загальній освітній системі. З огляду на це, актуальним постає питання щодо переосмислення стратегічних засад оновлення або реформування діяльності позашкільних навчальних закладів. На сьогодні головним залишається визначення, що позашкільна освіта – це спеціально організована діяльність, яка має специфічні особливості, що визначають її серед інших способів виховання.

Сьогодні освітній процес у закладах позашкільної освіти (далі в тексті - ЗПО) охоплює такі галузі знань і практичну діяльність, які перебувають за межами уроку, підручника, навчального плану школи, що у свою чергу, підвищує вимоги до педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів. У статті 21 Закону України «Про позашкільну освіту» зазначено, що педагогічним працівником позашкільних закладів повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи.

Ураховуючи те, що жоден вищий навчальний заклад не здійснює підготовку фахівців для роботи в позашкільних навчальних закладах, то завдання методичної служби ЗПО

Реалізація обласної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти Сумської області на період до 2021 року спрямована на забезпечення рівного доступу дітей різних категорій і соціальних верств населення до здобуття якісної позашкільної освіти, створення сприятливого середовища для розкриття творчого потенціалу дітей.

Мета видання - сприяти педагогам ЗПО у реалізації завдань обласної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти Сумської області та надати допомогу керівникам гуртків щодо організації гурткової роботи в закладі, планування, звітування.

Збірник укладено на основі узагальнення матеріалів науково-методичних та фахових джерел, вивчення досвіду роботи педагогів ЗПО.

У посібнику розглядаються нормативно-правове забезпечення гурткової роботи в закладі позашкільної освіти, вимоги до організації гурткових занять, умови підвищення ефективності їх роботи, застосування оптимальних форм та методів організації освітнього процесу в гуртку тощо.

У п'ятому розділі «Школа керівника гуртка» подані методичні рекомендації керівникам гуртків, які допоможуть їм в організації освітнього процесу в гуртку, а саме: складання календарно-тематичного плану на рік, складання плану-конспекту заняття, оформлення журналу та іншої звітної документації, наведений перелік завдань, цінностей та функцій керівника гуртка.

Конспекти занять, які наведені в Додатках збірника посилюють його практичну значущість для педагогів ЗПО, орієнтують їх на формування навчального комплексу діяльності гуртка певного профілю.

Запропоновані у першому розділі збірника довідкові ресурси дозволять педагогам бути обізнаними з законодавчими та нормативно-правовими документами у галузі позашкільної освіти, допоможуть організувати освітній процес у гуртку, відповідно до програм, які затверджені МОН України тощо.

З метою самоосвітньої діяльності педагогам пропонується опрацювати глосарій, список літератури, додатки тощо.

1. Нормативно-правове забезпечення гурткової роботи науково-технічного та дослідницько-експериментального відділів

I. Закони України

- 1.1. Про освіту (від 23.05.1991 № 1060-XII)
- 1.2. Про позашкільну освіту (від 22.06.2000 № 1841-III)
- 1.3. Про загальну середню освіту (13.05.1999 № 651-XIV)

II. Укази Президента України

- 2.1. Про гранти Президента України для обдарованої молоді (від 02.08.2000 № 945/2000)
- 2.2. Про положення про стипендії Президента України для переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових навчальних предметів і Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України (від 16.05.2006 № 396/2006)
- 2.3. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні (від 30.09.2010 № 926/2010)
- 2.4. Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді (від 30.09.2010 № 927/2010)

III. Постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України

- 3.1. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад (від 06.05.2001 № 433)
- 3.2. Про затвердження переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету (від 17.08.2002 № 1133)
- 3.3. Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах (від 20.08.2008 № 993)
- 3.4. Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг (від 08.08.2007 № 1019)
- 3.5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки (від 28.01.2009 № 41)
- 3.6. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності (від 27.08.2010 № 796)

IV. Накази Міністерства

- 4.1. Про затвердження Правил проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України (від 06.04.1999 № 96)
- 4.2. Про затвердження Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту (від 12.07.2001 № 510)
- 4.3. Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів (від 24.07.2001 № 553)
- 4.4. Про затвердження Типових переліків навчальних наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних навчальних закладів системи освіти Міністерства освіти і науки України (від 08.01.2002 № 5)
- 4.5. Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків (від 16.04.2002 № 238)
- 4.6. Про організацію науково-методичного забезпечення позашкільних навчальних закладів системи освіти (спільний наказ МОН та АПН України від 25.04.2003 № 264/23)
- 4.7. Про затвердження Типових переліків навчально-наочних посібників та обладнання спеціального призначення для позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України (військово-патріотичний і спортивний напрям позашкільної освіти) (від 13.07.2004 № 576)
- 4.8. Про затвердження Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах (від 11.08.2004 № 651)
- 4.9. Про затвердження Положення про туристські маршрутні-кваліфікаційні комісії навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України (від 16.05.2005 № 295)
- 4.10. Про затвердження Положення про всеукраїнський конкурс майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» (від 09.06.2005 №350)
- 4.11. Про затвердження Положення про Малу академію наук учнівської молоді (від 09.02.2006 № 90)
- 4.12. Про затвердження Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України (від 22.07.2008 № 676)

- 4.13. Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами (від 23.07.2010 № 736/902/758 – спільно з Міністерством економіки та Міністерством фінансів))
- 4.14. Про виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 769 (від 13.09.2010 № 867)
- 4.15. Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (від 22.09.2011 № 1099)
- 4.16. Про затвердження Примірної інструкції з ведення ділової документації в позашкільних навчальних закладах (від 23.08.2012 №947)
- 4.17. Про затвердження Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів (від 31.10.2012 № 1230)
- 4.18. Про затвердження переліку найбільших позашкільних навчальних закладів (від 29.12.2012 № 1523)
- 4.19. Про затвердження форм звітності з питань діяльності позашкільних навчальних закладів та інструкцій щодо їх заповнення (від 03.01.2013 № 1).
- 4.20. Наказ Міністерства № 1008 від 09.09.2014 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 25.09.2014 № 1166/25943 “Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти”
- 4.21. Наказ МОН України від 10.11.2014 № 1287 «Про затвердження Положення про наукові товариства учнів» зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 листопада 2014 р. за № 1495/26272
- 4.22. Наказ Міністерства від 08.04.2015 № 408 «Про затвердження Положення про наукові профільні школи учнівської молоді», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 квітня 2015 р. за № 466/26911

2. Методичні рекомендації щодо організації гурткової роботи в ЗПО.

Сучасна позашкільна освіта – це безперервний освітній процес, що не має фіксованих термінів початку і завершення, послідовно переходить від одного етапу до іншого, забезпечуючи кожній дитині умови для вільного вибору видів і форм діяльності; духовного, інтелектуального та фізичного розвитку; формування готовності до участі в складній системі соціальних відносин, а також формування моральної позиції, від якої залежить подальший розвиток особистості.

Гурток (секція, клуб, творче об'єднання) – основна традиційна форма реалізації змісту позашкільної освіти і виховання учнів як у процесі вивчення окремого навчального предмета чи їх сукупності, так і різноманітних інтегрованих курсів у межах навчальних програм, затверджених МОН України чи адаптованих навчальних програм. За своєю сутністю гурток – це специфічна спільність дітей та учнівської молоді, яка ґрунтується насамперед на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; середовище, де забезпечуються умови інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в галузі позашкільної освіти і виховання та створюються комфортні умови соціальної адаптації до умов реального життя.

Як сказано у статті 5 Закону України «Про позашкільну освіту», «Структуру позашкільної освіти становлять: заклади позашкільної освіти (ЗПО), інші навчальні заклади як центри позашкільної освіти в позаурочний та позанавчальний час, до числа яких належать: загальноосвітні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, у тому числі, школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні та вищі навчальні заклади I – II рівнів акредитації;

- гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі загальноосвітніх навчальних закладів; клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
- культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади».

Оскільки загальноосвітні навчальні заклади (як центри позашкільної освіти в позаурочний та позанавчальний час) входять до структури позашкільної освіти, то наведені нормативні документи стосуються і роботи шкільних гуртків, секцій, творчих об'єднань.

Комплектування гуртків, груп та інших творчих об'єднань здійснюється в період з 1 до 15 вересня, який вважається робочим часом керівника гуртка.

Розклад роботи гуртків, затверджений директором закладу позашкільної освіти, повинен бути розміщений на видному місці у фойє закладу.

У канікулярні, вихідні та святкові дні шкільні гуртки продовжують працювати згідно розкладу, за виключення окремих свят (Новий рік, Різдво, Великдень тощо).

Тривалість одного гурткового заняття визначається навчальними планами і програмами з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження для різних вікових категорій і становить для учнів:

- віком від 5 до 6 років – 30 хвилин;
- віком від 6 до 7 років – 35 хвилин;
- старшого віку – 45 хвилин.

Короткі перерви між заняттями є робочим часом керівника гуртка і визначаються режимом щоденної роботи.

Гуртки, групи та інші творчі об'єднання класифікуються за трьома рівнями:

- ✓ *початковий рівень* – творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток вихованців, учнів, виявлення їхніх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності;
- ✓ *основний рівень* – творчі об'єднання, які розвивають інтереси вихованців, учнів, дають їм знання, практичні вміння та навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації;
- ✓ *вищий рівень* - творчі об'єднання за інтересами для здібних і обдарованих вихованців, учнів.

Відповідно до рівня класифікації визначаються мета і перспективи діяльності гуртків, груп та інших творчих об'єднань, їх чисельний склад, а також обирається програма.

Середня наповнюваність гуртків, груп та інших творчих об'єднань становить, як правило, 10 – 15 вихованців.

Наповнюваність окремих гуртків, груп та інших творчих об'єднань може встановлюватися директором навчального закладу залежно від профілю, навчальних планів, програм та можливостей організації навчально-виховного, тренувального процесу, рівня майстерності вихованців, учнів і становить не більше як 25 осіб.

Прийом до гуртків може здійснюватися протягом навчального року за бажанням вихованців, учнів за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, як на безконкурсній основі, так і за конкурсом, умови якого розробляються навчальним закладом.

Прийом вихованців, учнів до гуртків, творчих об'єднань здійснюється на підставі заяви батьків або осіб, які їх замінюють.

Для зарахування учнів до спортивних, спортивно-технічних, туристських, хореографічних об'єднань потрібна довідка медичного закладу про відсутність у вихованців протипоказань для занять у названих вище гуртках, секціях, творчих об'єднаннях.

Педагогічне навантаження керівників гуртків, секцій, студій, клубів, творчих об'єднань включає 18 навчальних годин протягом навчального тижня, що становить тарифну ставку (стаття 22 Закону України «Про позашкільну освіту»).

Керівник гуртка (секції, творчого об'єднання, далі в тексті – педагог) - комплектує склад гуртка, забезпечує його збереження протягом всієї діяльності; здійснює різноманітну діяльність, особистісно зорієнтоване навчання і виховання, педагогічно обґрунтований вибір форм, засобів та методів роботи, виходячи з психолого-фізіологічної, соціально-економічної діяльності; організовує роботу серед дітей з обмеженими можливостями розвитку, створює умови для цілісного розвитку творчої особистості, виявляє і підтримує талановитих та обдарованих дітей, сприяє розвитку і формуванню їх професійних інтересів; бере участь у розробці та реалізації навчальних програм, запроваджуючи сучасні освітні технології навчання й виховання; проводить роботу серед вихованців, учнів з виховання загальної культури, культури спілкування і дозвіллево-розважальної діяльності; працює у співдружності з батьками, керівниками інших гуртків, учителями; забезпечує участь гуртківців у масових заходах закладу, району, міста, всеукраїнських і міжнародних конкурсах, фестивалях, виставках; веде профілактичну роботу з безпеки життєдіяльності та забезпечує проведення занять із додержанням правил охорони праці та санітарно-гігієнічних норм; веде відповідну документацію і вчасно звітується про наслідки своєї роботи і творчої діяльності гуртківців; поважає гідність дитини, своєю доброзичливою поведінкою утворює повагу до принципів загальнолюдської моралі.

Керівник гуртка повинен знати законодавчі і нормативно-правові акти: Конституцію України, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Конвенцію про права дитини, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти на період до 2021 року, Положення про позашкільний навчальний заклад та ін; програмно-методичні матеріали і документи щодо проведення педагогічного процесу відповідно до напрямку діяльності (соціокультурного, художньо-естетичного, дослідницько-експериментального, науково-технічного, еколого-природничого, туристсько-краєзнавчого, фізкультурно-оздоровчого, військово-патріотичного, дозвіллево-розважального), закономірності особистісного розвитку та вікових особливостей дітей, основи педагогіки, психології, фізіології, гігієни, базові

дисципліни в об'ємі загальноосвітньої школи; сучасні освітні тенденції, останні досягнення в галузі науки і техніки, культури, мистецтва (за профілем), форми і методи навчально-виховної роботи; основи педагогічної етики; державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.

Атестація керівників гуртків, секцій, студій, клубів, творчих об'єднань здійснюється, як правило, раз у п'ять років відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників. За результатами атестації їм установлюються тарифні розряди.

При встановленні тарифного розряду враховуються освітній рівень педагога, професійна компетентність, педагогічний досвід, результативність та якість роботи, інші дані, які характеризують його професійну діяльність.

За результатами атестації керівникам гуртків, які досягли високих показників у роботі, мають найвищий тарифний розряд та повну вищу освіту, здійснюють науково-методичну і науково-дослідну діяльність, мають власні методичні розробки, що пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами або професійними об'єднаннями викладачів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти, присвоюється педагогічне звання «керівник гуртка – методист» (п. 5.1 Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 930 06.10.2010 року)

Для проходження чергової атестації керівникам гуртків необхідно пройти курси підвищення кваліфікації за фахом. Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти пропонує курси підвищення кваліфікації для керівників гуртків естетичного, декоративно-прикладного, туристсько-краєзнавчого та технічного профілю. За бажанням, керівники гуртків можуть відвідувати курси при інших навчальних закладах, наприклад при Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка надає такий же перелік послуг як і Сумський ОШПО.

Крім того, керівники гуртків профілів українська мова, біологія, математика, фізика, інформатика (керівники гуртків дослідницько-експериментального відділу) можуть навчатися на відповідних курсах учителів-предметників.

Керуючись основними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, педагогічний колектив Глухівського МЦПО приділяє значну увагу вдосконаленню діяльності закладу, що організовує свою діяльність у контексті сучасного освітнього менеджменту.

Результативність позашкільної освіти значною мірою залежить від чіткої, продуманої її організації, планування та координації.

3. Впровадження в систему роботи керівників гуртків методичних інновацій.

Система науково-методичного забезпечення, підвищення кваліфікації педагогів, створення творчого педагогічного колективу передбачає залучення педагогів до інноваційної діяльності.

Ми розглядаємо інноваційні технології методичної роботи з педкадрами як стимулюючий процес, що характеризується прагненням педагога репрезентувати власне розуміння цілей навчання і виховання. Самих теоретичних знань не досить. Необхідно, щоб кожен педагог оволодів вміннями і навичками, наприклад, тренінговими методиками, вмів застосувати їх у своїй практичній діяльності. З цією метою більшість методичних заходів проходять в нетрадиційних формах. Перш за все це тренінги, які добре прижились в закладі. Тренінговими методиками успішно оволодівають всі працівники закладу, елементи тренінгів використовуються при проведенні гурткових занять, виховних заходів.

Розпочата в закладі робота над проектами. Вся навчально-виховна діяльність націлена на впровадження проектних технологій. Педагоги центру є учасниками конкурсу проектів «Дивосвіт ремесел», «Мій пошук і творчість тобі, Україно», «Голос крові: ми Українці!», «Герої сучасності серед нас» тощо.

Серед нетрадиційних форм проведення занять особливе місце займають інтегровані заняття та виховні заходи, яку стимулюють різноманітні форми творчої співпраці гуртківців.

Великі можливості розкривають тематичні тижні, кількість та тематика яких постійно зростає.

Кожного року до традиційних тематичних тижнів «За здоровий спосіб життя», «Тиждень безпеки життєдіяльності та охорони праці», «Тиждень позашкільника» додалися «Тиждень толерантної поведінки» та «Допоможемо разом». Тематичні тижні досить насичені, добре організовані і дають змогу проявити себе як педагогам, так і учням закладу. Інформація про тематичні тижні широко висвітлюється в засобах масової інформації та на офіційному сайті закладу <http://cdut-tech.at.ua/> Заклад працює згідно щорічної циклограми роботи, що надає Обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю (ОЦПО та РТМ), що висвітлена на офіційному сайті <http://www.ocpo.sumy.ua/k>

Я схильна вважати, що критичне мислення нині один з модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань освітнього процесу будь-якого навчального закладу, йдеться й у Концепції нової української школи. Стрімке зростання обсягу інформації, розвиток комп'ютерних технологій

вимагає пошуку та впровадження нових методів і прийомів у освітньому просторі кожного гуртка.

Наразі надзвичайно важливо сприяти виробленню у підлітків умінь критично мислити, об'єктивно оцінювати різноманітні явища, процеси, події. Тому вагомість формування критичного мислення особистості зумовлена ще й тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від людини умінь швидко адаптуватися, змінюватися і вдосконалюватися на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання завдань, які виникають у будь-яких нестандартних ситуаціях, пошуку внутрішнього потенціалу з метою гармонійної адаптації в полікультурному світі.

Технологія розвитку критичного мислення (далі по тексті – ТРКМ) - це педагогічна система, спрямована на формування в учнів аналітичного мислення, оскільки критичне мислення допомагає учням навчатися через те, що ми бачимо, чуємо, відчуваємо на смак, нюхаємо, до чого торкаємося, що робимо. Воно допомагає вдумливо читати, висловлювати свої думки і в голос, і на папері. Воно формує самооцінку й самоповагу, вчить самостійно міркувати, адже ж ще Конфуцій стверджував: *«Навчання без мислення - марна праця»*.

Особливістю педагогічної технології розвитку критичного мислення є спеціальна структура заняття (таб.1), що є обов'язковою, алгоритмічною, повторюваною. До речі, така структура є обов'язковою і під час використання інших інноваційних технологій, наприклад, інтерактивної, проектної тощо.

Таблиця 1.

Структура заняття, спрямованого на розвиток критичного мислення (за В.Шарко)

Етапи уроку	Способи реалізації
Актуалізація (виклик)	Залучення пам'яті, інтелекту Постановка питання Висування пропозиції Обговорення мети уроку
Усвідомлення	Читання тексту Лекція Перегляд відео Досвід учнів Дослідження
Рефлексія	Обговорення Систематизація Переоцінка Переоформлення Нове тлумачення отриманих знань Проговорювання проблеми

Заняття розвитку критичного мислення включає три фази: *виклик; осмислення; рефлексія*. Розглянемо їх.

I фаза - «Виклик».

Її ціль – формування особистого інтересу для отримання інформації. Вихованці мають подумати та розповісти іншим (за допомогою індивідуальної, парної, групової роботи, спільних прогнозувань, озвучування проблемних питань тощо) про те, що вони знають з обраної теми для обговорення – так отримані раніше знання усвідомлюються і стають базою для засвоєння нових. Завдання педагога на цьому етапі – узагальнити знання дітей, допомогти кожному визначити «своє особисте знання» і основні цілі для отримання нових.

II фаза - «Осмислення».

Діти знайомляться з новою інформацією. При цьому вони мають відслідкувати своє розуміння і записувати у вигляді запитань те, що вони не зрозуміли – для того, щоб пізніше заповнити ці «білі плями». Ознайомлюючись з інформацією кожен вихованець має усвідомити, які орієнтири, фрази, слова допомогли йому зрозуміти інформацію, а які, навпаки, заплутували. Головний принцип етапу осмислення – педагог має давати вихованцям право та установку на індивідуальні пошуки інформації з подальшим груповим обговоренням, аналізом та закріпленням.

III фаза – «Рефлексія».

Діти мають розмірковувати; обдумати те, що вони дізналися та як включили нові знання в свої уявлення; обговорити, як це змінило їхні думки, бачення, поведінку тощо.

Ці фази успішно трансформовані сучасними педагогами у п'ять основних етапів заняття критичного мислення (таб.2). У методичній літературі для педагогів не достатньо рекомендацій розробок занять за технологією розвитку критичного мислення. Це спонукало до створення конструктора заняття з використанням цієї технології. Маючи такий конструктор, можна легко розробити гурткове заняття будь-якого відділу ЗПО, будь-якого спрямування за ТРКМ.

Таблиця 2.

Конструктор заняття з використанням ТРКМ

Заняття №	Дата
Тема заняття: _____	
Мета:	
Завдання:	
• Навчальні _____	
• Розвивальні _____	
• Виховні _____	

Тип заняття		
Наочність і обладнання		
Очікувані результати		
№	Етапи заняття	Методи, які можна використати
1.	Розминка	<ul style="list-style-type: none"> - «Сезонні валеохвилинки», руханки тощо; - «Девіз заняття»; - «Робота в динамічних групах»; - Закінчи речення; - Розв'язування цікавих логічних завдань; - Кросворд та інші.
2.	Обґрунтування навчання	<ul style="list-style-type: none"> - «Метод прес»; - «Фантастична добавка»; - «Відстрочена загадка»; - «Асоціації на дошці»; - Ситуація успіху; - Кластери.
3.	Актуалізація	<ul style="list-style-type: none"> - «Таблиця порівнянь»; - «Сінквейн»; - «Обери зайве»; - «Знайди помилку»; - «Знаємо – хочемо дізнатись – дізналися»; - «Мозковий штурм»; - «Метод Прес»; - «Групування».
4.	Усвідомлення змісту	<ul style="list-style-type: none"> - «Кмітливе читання». - «Діаграми Вена»; - «Цікавий факт»; - «Живи і дивуйся»; - «Джигсоу»; - Дискусія; - «Ромашка Блума»; - «РОФТ» та інші.
5.	Рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> - «Обери позицію»; - «Самооцінка»; - «Асоціативний куш»; - «Рефлексивний екран»; - «Шість капелюхів мислення»; - «Продовж фразу»; - «Мікрофон»; - «Рюкзак»; - «Сюрприз»; - «Дерево рішень» тощо.

Методичні рекомендації по застосуванню ТРКМ

Використовуючи методи формування і розвитку критичного мислення, необхідно усвідомити, що навчити вихованців мислити критично з першого ж заняття фактично неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи керівника гуртка та вихованця, від заняття до заняття, з року в рік. Не можна виділити чіткий алгоритм дій педагога з формування критичного мислення в його вихованців. Але можна виділити необхідні організаційні та дидактичні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати педагога та його вихованців до критичного мислення. Головними з них є такі:

1. Час. Діти повинні мати достатньо часу для збору інформації за заданою проблемою, її обробки, вибору оптимального способу презентації свого рішення. Робота з формування критичного мислення може вестись не тільки на занятті, а й перед ним і після нього.

2. Очікування ідей. Діти повинні усвідомлювати, що від них очікується висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі, їх діапазон може бути необмеженим, ідеї можуть бути різноманітними, нетривіальними.

3. Спілкування. Діти повинні мати можливість для обміну думками. Внаслідок цього вони можуть бачити свою значущість і свій внесок у розв'язання проблеми.

4. Цінування думок інших. Діти повинні вміти слухати і цінувати думки інших. При цьому вони мають усвідомлювати, що для знаходження оптимального розв'язання проблеми дуже важливо вислухати всі думки зацікавлених людей, щоб мати можливість остаточно сформулювати власну думку з проблеми, яка може бути скоригована «колективною мудрістю».

5. Віра в сили учнів. Діти повинні знати, що їм можна висловлювати будь-які думки, мислити поза шаблоном. Вони мають бути впевнені, що можуть внести свою «цеглинку» у зведення «будинку», яким є розв'язання проблеми. Педагог повинен створити середовище, вільне від жартів, глузувань.

6. Активна позиція. Діти повинні займати активну позицію у навчанні, отримувати справжнє задоволення від здобування знань. Це стимулює їх до роботи на складнішому рівні, до прагнення мислити нестандартно, критично, толерантно поводити себе під час проведення дискусій.

Важливо створити в колективі гуртка (вихованцями якого можуть бути діти з різних шкіл та класів, з різним рівнем знань) сприятливий психологічний клімат, щоб діти почували себе комфортно та безпечно. Для цього педагог може застосувати різноманітні прийоми, які будуть розглянуті нижче.

Для того щоб навчити вихованців мислити критично, педагогу ЗПО треба розвивати у них низку важливих особистісних якостей, серед яких Д. Халперн виділяє:

1. Готовність до планування. Планування – перший і дуже важливий крок до критичного мислення. Оскільки думки часто виникають хаотично, важливо упорядкувати їх, вирішити, у якій послідовності їх викласти. Упорядкованість думки – ознака впевненості.

2. Гнучкість. Критична позиція передбачає готовність розглядати нові варіанти, прагнення зробити щось по-іншому, змінювати свою точку зору, готовність мислити по-новому, переглядати очевидне і не відступатися від завдання, поки воно не буде розв'язане. Якщо учень не готовий сприймати ідеї інших, він ніколи сам не зможе стати генератором ідей. Гнучкість дозволяє почекати з винесенням судження, поки учень не буде мати різноманітну інформацію.

3. Наполегливість. Мислення – це напружена праця, що вимагає від людини терпіння та наполегливості. Часто, зіштовхуючись з важкою задачею, учні вирішують відкласти її розв'язання на невизначений час. Учителю слід виробляти наполегливість у напруженні розумових сил, тоді учні обов'язково досягнуть значно кращих результатів навчання.

4. Готовність виправляти свої помилки. Всі ми час від часу помиляємося. Люди, які думають, замість того щоб спробувати виправдати свої помилки, вміють їх визнавати і тим самим вчаться на них. Такі люди можуть визнати свої дії неефективними і відкинути їх, вибираючи нові й вдосконалюючи своє мислення. Помилки мають стати поштовхом для продовження навчання.

5. Усвідомлення. Люди, які мислять критично, розвивають звичку до самоусвідомлення власного розумового процесу. Це дуже важлива якість, що передбачає уміння спостерігати за собою, відслідковувати перебіг міркувань.

6. Пошук компромісних рішень. Людина, яка мислить критично, володіє добре розвиненими комунікативними навичками, а також вмінням знаходити рішення, що були б сприйняті та могли б задовольнити більшість. Без цього навіть найсвітліші голови не зможуть втілити свої думки у конкретні справи.

Необхідно щодня розвивати в учнів базові навички, необхідні для критичного мислення: спостережливість; схильність до інтерпретації, аналізу, виведення висновків; властивість давати оцінки (ідеям, предметам, явищам тощо). Також важливо стимулювати та схвально оцінювати всі прояви критичного мислення вихованців.

Поряд з доцільними методами та формами діяльності треба використовувати спеціальні *когнітивні техніки* або *стратегії* РКМ.

Повернемося до таблиці 2 і розглянемо детально всі етапи заняття, тобто стратегії РКМ на кожному етапі.

1. Етап «Розминка». На цьому етапі застосовують *стратегію «Робота в динамічних групах або парах»* для об'єднання дітей у групи або пари, для активізації емоційної, розумової діяльності, зосередження на предметі на початку заняття, для відпочинку, зміни виду діяльності протягом заняття.

Підхід до організації розминки може бути різний. Один з них - обговорення *девізу* або *епіграфу* заняття (як правило, це висловлювання видатних людей, народна мудрість тощо). *Девіз* - це художнє вираження квінтесенції заняття. Обговорення змісту девізу налаштовує дітей на творчий лад, сприяє формуванню органічної потреби в осмисленні почутого.

Наприклад, урок географії з теми «Гідросфера» починаємо словами Антуана де Сент Екзюпері *«Ти не маєш ні кольору, ні запаху, тебе не опишеш, тобою насолоджуються, не розуміючи, що ти таке. Ти не просто необхідна для життя, ти і є життя»*.

Для створення емоційного настрою перед груповою роботою доречно також розпочати з валеохвилинок, використовуючи такі навчальні стратегії, як *«Розумні руки», «Дзеркало», Мудри, Дихальну гімнастику, Руханки* тощо, з метою відновити сили дітей після шкільних занять для подальшої плідної роботи в гуртку. Дуже важливо провести інтелектуальну розминку у хорошому темпі з позитивним настроєм. Заданий темп потрібно зберегти протягом усього заняття, а позитивний настрій вплине на формування робочої, психологічно комфортної атмосфери в гуртку.

2. Етап «Обґрунтування навчання».

Стратегія «Кластер». Це спосіб графічної організації матеріалу, що дозволяє зробити наочними ті розумові процеси, які відбуваються при зануренні в ту або іншу тему. Кластер є відбиттям нелінійної форми мислення. Іноді таку техніку називають «наочним мозковим штурмом».

Послідовність дій проста й логічна:

- Посередині чистого аркуша (класної дошки) написати ключове слово або пропозицію, що є «серцем» ідеї, теми.
- Навколо «накидати» слова або пропозиції, що виражають ідеї, факти, образи, які підходять для даної теми, як модель «планети і її супутники».
- У міру записів, що з'явилися, слова з'єднуються прямими лініями із ключовим поняттям.

У кожного з «супутників» у свою чергу теж з'являються «супутники», установлюються нові логічні зв'язки. У підсумку виходить структура, що графічно відображає наші міркування, визначає інформаційне поле даної теми. Ефективною є методика створення тематичних кластерів-вкладок, що відображають динамічне розширення та поглиблення знань і вмінь учнів.

3. Етап «Актуалізація».

Стратегія «Мозковий штурм». Мозковий штурм - це методичний прийом, розроблений американцем Алексом Озборном. Його суть полягає у відокремленні процесів творення ідей від їхньої оцінки. Метою є занурення учнів в атмосферу «вільного польоту думки», коли створення нових ідей стимулюється в процесі вислуховування ідей інших. Основний наголос робиться на кількості висловлених ідей. Філософською основою «мозкового штурму» є положення про те, що кількість породжує якість.

Отже, мозковий штурм є методикою для генерації нових ідей. Його можна застосовувати як індивідуально, так і у складі груп. Під час мозкового штурму учні висловлюють будь-які, найфантастичніші, навіть, безглузді ідеї, припущення. Учителю повинен не заважати їм, а, навпаки, підтримувати школярів і фіксувати висловлювані ними точки зору для наступного обговорення.

Використання цього прийому дозволяє звільнити вихованців від незручності, скутості, інерції мислення, шаблонів під час розв'язання проблемної задачі. Вони одержують можливість подивитися на предмет або явище з нової, подекуди несподіваної, точки зору, а значить, сприяють розвитку творчого мислення. Цей метод можна використовувати при розв'язуванні різних проблем - від найпростіших, відповідь на які є в підручнику, до більш складних.

Наприклад, на гуртку географічного краєзнавства пропонуємо замислитися над проблемою: «Запропонуйте власну програму порятунку Карпатських лісів»; на занятті гуртка Екологія людини формулюємо наступне: «Запропонуйте способи очистки води в домашніх умовах» тощо.

4. Етап «Усвідомлення змісту».

Стратегія «РОФТ» (Роль, Отримувач, Формат, Тема) - письмова діяльність учнів, при якій замість штучно складеного письмового завдання учням пропонується природна або ігрова ситуація – завдання, в якому учні мають конкретну мету написання.

Наприклад, на математичному гуртку під час розв'язання олімпіадних завдань з використанням формул комбінаторики вихованцям пропонується об'єднатися у пари та виконати 4 наступні кроки.

Крок 1. Вихованцям запропоновано роль «Комбінаторики» .

Крок 2. Кожна група обирає отримувача для якого готує звернення (іншу групу)

Крок 3. Учні обирають форму, яка відповідає їх ролі і темі. (лист, звернення, оголошення, заява тощо)

Крок 4. Учні пишуть повідомлення для отримувача від імені обраного об'єкта або суб'єкта, в якому передають проблеми, що їх «турбують» .

Для зручної роботи за цим методом дітям пропонується заповнити таблицю:

Роль (від кого йде певна інформація?)	Отримувач (хто отримує?)	Формат (у якій формі?)	Тема (про що це?)

1) Ось яку цікаву телеграму від імені Комбінаторики для іншої групи написали

Колегам 3 групи! Терміново!!!

Я, Комбінаторика. Від зміни моїх перестановок неуком Миколкою, моє розміщення невизначене. Від нескінченного числа комбінацій його помилкових обчислень обертом всі мої формули. Де мої факторіали? Єдине що вціліло, вибірка. Прошу допомоги!!

Хто я? Встановіть всі мої зв'язки.

2) Інша ж група склала своїм опонентам цілісіньку заяву з даної теми:

ЗАЯВА

Я, Комбінаторика.

Виходячи з того, що застосування моє надзвичайно широке (мене використовують під час розв'язування задач на принцип Діріхле, на розфарбування, в фізичному моделюванні, в азартних іграх тощо), дуже прошу вас, шановні випускники, не забувати мої основні правила суми та добутку. Незабаром ЗНО, тож будь ласка, повторіть :

1. *Комбінаторика – це...*
2. *Історія виникнення, відомі особистості в галузі.*
3. *Формули перестановок, розміщень, комбінацій.*
4. *Правила суми та добутку.*
5. *Біном Ньютона.*
6. *Розв'яжіть завдання*

Стратегія Ромашка Блума

Інструмент розроблений за педагогічним принципом таксономії (від грец. – порядок і закон) американського психолога Бенджаміна Блума та його шести рівнів учбових цілей в когнітивній сфері: **знання – розуміння – застосування – аналіз – синтез – оцінка**.

Зображується квітка з шістьма пелюстками. В її середині записується тема. На кожній пелюстці – відповідне запитання:

1 – *прості/фактичні* на відтворення інформації, фактів (Що...? Де ...? Коли ...?)

2 – *уточнюючі* передбачають переконструювання інформації та представлення її в новому вигляді (Ти вважаєш, що ...?)

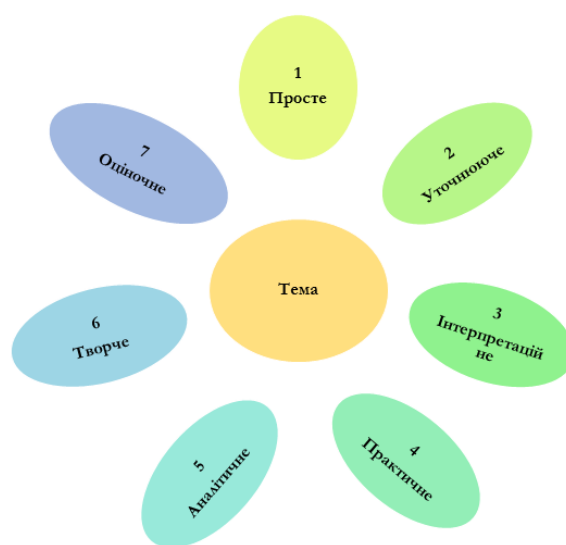
3 – *інтерпретаційні* спрямовані на пошук причинно-наслідкових зв'язків між фактами, поняттями;

4 – *практичні* націлені на встановлення взаємозв'язку теорії з практикою;

5 – *аналітичні* передбачають розгляд обставин; обумовленість подій, мотиви певної дії, логіку дослідження.

6 – *творчі* сприяють прийняттю творчого неординарного рішення, прояву фантазії, прогнозу. (Що би було, якби...);

7 – *оціночні* запитання передбачають вироблення в учнів системи поглядів і переконань, ціннісних орієнтацій: добре чи погано, правильно чи неправильно.

5. Етап «Рефлексія».

Стратегія «Сюрприз» дає можливість швидко й цікаво підбити підсумок заняття. Вона полягає в тому, що до початку заняття керівник гуртка, або хтось із вихованців готує картки, які в стислій формі ілюструють матеріал заняття й потребують коментарів. Це може бути: розпізнавання формул, заповнення пропусків у формулах чи правилах, вибір методів для розв'язування задач. Картки поміщають в яскраву «чарівну скриньку». Підбиваючи підсумки, керівник гуртка (вихованець) витягає картки, пропонує іншим навести потрібний коментар.

Особливості стратегії:

- ефективна в опрацюванні результатів заняття, на якому засвоєно або використано комплексні знання, наприклад, декілька способів розв'язання, декілька формул чи правил тощо;
- дає можливість наприкінці заняття зосередитись на головному;

- вносить в заняття елемент гри, сприяє розвитку зацікавленості до предмета, розвитку позитивних емоцій;
- дає можливість плавного переходу до коментування домашнього завдання;
- надає вчителю та учням інформацію про необхідність корекції знань.

Стратегія «Самооцінка» дає можливість залучити всіх гуртківців до роботи на занятті; вчить їх контролювати та оцінювати дії свої та інших вихованців; дає можливість вихованцеві краще розуміти оцінку, що виставляє йому педагог; надає педагогу та вихованцям інформацію про необхідність корекції знань; надає природну можливість диференціації домашнього завдання. Самооцінку здійснюємо при перевірці як письмових, так і усних завдань.

Наприклад, написавши математичний диктант, учні здійснюють самоперевірку і самооцінювання за попередньо оговореною системою балів. Оцінку виставляють у зошиті олівцем. Аналогічну роботу проводимо під час перевірки домашнього завдання, самостійної роботи тощо.

Результати самооцінки зручно фіксувати у індивідуальних картках або листках оцінювання («картки Успіху»), які переглядаються і аналізуються педагогом. Якщо таку роботу проводити систематично, то самооцінка учня і оцінка педагога будуть збігатися.

Стратегії, які можуть бути використані на будь-якому етапі заняття:

1. Стратегія «Сенкан» або «Сінквейн» (фр. cinq - п'ять).

Сінквейн – короткий неримований вірш з 5 рядків, винайдений американською поетесою Аделаїдою Крепс під впливом японської поезії. Техніка цього вірша ідеально підходить для розвитку образного мислення, концентрації знань, переосмислення отриманої інформації, вираження своєї позиції щодо теми, а також для вивчення нових понять.

Правила складання сенкана:

1-й рядок – 1 слово – головна тема чи об'єкт обговорення (іменник чи займенник).

2-й рядок – 2 слова, що описують властивості, ознаки, характеристики об'єкта (прикметники, дієприкметники).

3-й рядок – 3 слова, що описують дії, характерні для об'єкта (дієслова, дієприкметники).

4-й рядок – фраза з 4-х слів, де автор висловлює особисте ставлення до теми.

5-й рядок – слово-резюме, ключова характеристика або нова інтерпретація об'єкта.

Стратегія «Сенкан» є цікавою для учнів і має багато позитивних моментів: забезпечує міжпредметні зв'язки, розвиває творчі здібності учнів, викликає інтерес і навіть захоплення предметом, процесом навчання в цілому.

Пропонуємо приклади сенканів з різних навчальних тем:

Вектор

співнапрямлені, протилежно напрямлені
має числовим значення, напрям
вектори в нашому оточенні
напрямлений відрізок

Осінь

тепла і м'яка
крутиться, танцює, сміється
тільки сумно падає листя
почуття

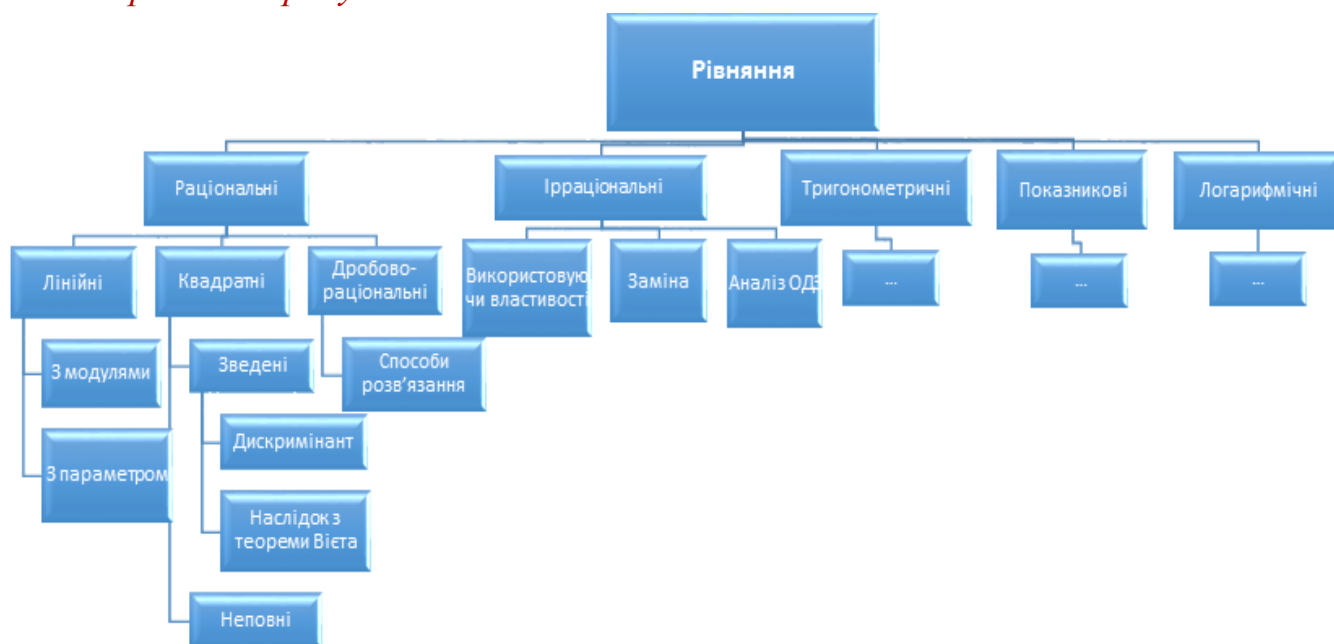
Координатна пряма

нескінченна, числова
зображає, показує, розміщує
кожній точці вказує координату
числова вісь

Вітаміни

водорозчинні, жиророзчинні
регулюють, допомагають, впливають
активні учасники обміну речовин
БАДи

2. Стратегія Групування

3. Стратегія Шість капелюхів мислення Едварда де Боно.

Стратегія може застосовуватися на етапі виклику, але вже містить певні елементи осмислення та навіть рефлексії. Колектив гуртка ділиться на команди (або це можуть бути окремі ролі для одного вихованця), кожна з яких отримує свого «капелюха». Колір капелюха вказує на тип завдання:

Білий капелюх – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах.

Жовтий капелюх – подумайте, чому ... (далі йде якість питання, що стосується фундаментальних основ теми, яку досліджує клас).

Чорний капелюх – доведіть, що ... (в рамках теми).

Червоний капелюх – подумайте, який емоційний стан може викликати в нас ця тема (або якийсь її ключовий елемент).

Зелений капелюх – подумайте, як використати тему, її елементи, щоб це зробило наше життя радіснішим? Які позитивні моменти має ця тема?

Синій капелюх – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп-капелюхів, підсумуйте, що корисного та нового ми дізналися в результаті цього завдання.

Інструментів і стратегій для розвитку КМ на сьогодні відомо набагато більше. Їх можна легко знайти в інтернеті, або ж створити самостійно. Важливо при цьому пам'ятати, що розвивати критичне мислення – це значить вчити дітей не тому, **що** вони повинні думати, а **як** вони мають думати – розвивати навички аналізу, синтезу, пошуку та переосмисленню інформації, навчити ставити перед собою додаткові запитання, знаходити нестандартні рішення, аналізувати свої вчинки та дії. І чим ширше поле для самостійних думок та дій з правом на деякі помилки в процесі засвоювання нових знань отримують наші вихованці, – тим ефективнішим буде навчання в вашому гуртку.

Наведені педагогічні прийоми і приклади їх використання є лише невеличкими цеглинками у будівлі власного педагогічного досвіду кожного керівника. Кожен, хто працює з дітьми, має свій арсенал прийомів, методів, власних таємниць і здогадок, помилок і перемог – всього того, з чого торується педагогічна стежинка у світ дитячої творчої душі.

4. Модель організації роботи гуртка.

1. Надання адміністрації необхідних документів про гурток. Визначення напрямку діяльності гуртка, його ролі, основної мети і задач. Ознайомлення з посадовими обов'язками. Ознайомлення з методичними рекомендаціями щодо організації роботи гуртка
2. Складання навчальної програми гуртка (не пізніше ніж за 10 днів до початку його роботи). Узгодження програми з директором, методистом. Затвердження програми.
3. Комплектування груп. Оформлення кабінету. Підготовка необхідних матеріалів, інструментів, таблиць для занять.
4. Складання календарно-тематичного плану роботи гуртка на семестр (навчальний рік).
5. Складання розкладу занять гуртка (кожної групи).
6. Оформлення журналу обліку роботи гуртка.
7. Проведення вступного заняття. Проведення вступного інструктажу з техніки безпеки з обов'язковою реєстрацією в журналі на окремій сторінці. Складання конспектів занять та їх проведення. Заповнення журналу гуртка на початку заняття і по закінченні. Організація самоврядування в гуртку (вибори старости, його заступника, розподіл обов'язків між вихованцями). Проведення батьківських зборів.
8. Участь у методичних заходах закладу, ММО (МОЦ). Робота із самоосвіти. Проведення відкритих занять для педагогів і батьків. Відвідування занять інших керівників гуртків.
9. Організація масових заходів з гуртківцями (екскурсійна, концертна, спортивно-масова, виставкова діяльність і т. д.). Залучення батьків до організації і проведення масових заходів.
10. Участь у міських, обласних, всеукраїнських заходах (конкурси, змагання, огляди, акції, виставки і т.д.).
11. Підсумкове заняття. Творчий звіт гуртка. Заохочення кращих гуртківців.
12. Самоаналіз виконання навчальної програми і плану роботи гуртка. Самоаналіз роботи гуртка за навчальний рік.

5. «Школа керівника гуртка»

В даному підрозділі збірника розміщені матеріали щодо організації гурткової роботи в ЗПО: складання календарно-тематичного та поурочно-тематичного плану з урахуванням вікової категорії групи та програми гуртка; строки виконання та вимоги до ведення ділової документації керівником гуртка (конспект заняття, журнал, звіти, інструктажі тощо); перераховані завдання, функції та цінності, яким повинен володіти керівник гуртка ЗПО; наведені деякі рекомендації стосовно вибору методів і форм по виявленню та організації роботи з обдарованими дітьми; представлена авторська професіограма керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО.

Одним із пріоритетів державної політики у сфері позашкільної освіти є організація освітньої діяльності, яка передбачає надання вихованцям знань, формування вмінь і навичок з різних напрямів позашкільної освіти, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей; виховання в дітей поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, високих моральних якостей, патріотизму, любові до України. Безпосереднім виконавцем поставлених освітніх завдань є керівник гуртка (секції, студії, далі в тексті – педагог). Саме він:

- комплектує склад гуртка, забезпечує його збереження;
- здійснює різноманітну діяльність, особистісно зорієнтоване навчання і виховання, педагогічно обґрунтований вибір форм, засобів та методів роботи, виходячи з психолого-фізіологічних особливостей вихованців;
- організовує роботу дітей з обмеженими можливостями;
- створює умови для цілісного розвитку особистості;
- виявляє і підтримує талановитих дітей та обдарованих дітей, сприяє формуванню їхніх професійних інтересів;
- бере участь у розробці та реалізації навчальних програм, запроваджуючи сучасні освітні технології навчання й виховання;
- проводить роботу серед вихованців, учнів, слухачів з виховання загальної культури, культури спілкування і дозвіллево-розважальної діяльності;

- працює у співдружності з батьками, керівниками інших гуртків;
- забезпечує участь гуртківців у масових заходах позашкільного навчального закладу, району, всеукраїнських і міжнародних конкурсах, фестивалях, виставках;
- веде профілактичну роботу з безпеки життєдіяльності і проводить заняття з додержанням правил охорони праці та санітарно-гігієнічних норм;
- веде відповідну документацію та вчасно звітує про результати своєї роботи і творчої діяльності гуртківців;
- поважає гідність дитини, своєю доброзичливою поведінкою утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі.

Дані про заняття:

ПІБ керівника гуртка _____

Заняття № _____

Дата проведення _____

Мета відвідування _____

Група № _____ рік навчання _____ кількість присутніх за списком

Тема заняття: _____

Мета навчальна: _____

виховна: _____

розвивальна: _____

Обладнання: _____

Тип заняття: _____

Аналіз заняття:

- 1) Якість підготовки педагога до заняття. Наявність плану. Активність вихованців у підготовці заняття та на ньому.
- 2) Відповідність змісту заняття програмі та віку гуртківців.
- 3) Освітні аспекти заняття, перспективність у роботі: які знання вихованці розширюють, поглиблюють, які набувають; які навички, уміння вдосконалюють. Між предметні зв'язки на занятті.
- 4) Постановка пізнавальних завдань, елементи творчості.
- 5) Уміння вихованців працювати самостійно.
- 6) Дотримання загально дидактичних принципів навчання: науковості та доступності змісту, наочності (засоби навчання: об'єкти навколишнього середовища, таблиці, картки, ілюстрації, ТЗН, книги, записи на дошці), самостійності та активності дітей систематичності та послідовності, диференціації, врахування індивідуальних особливостей вихованців, зв'язок навчання з життям, єдність освітніх, виховних та розвиваючих функцій навчання.
- 7) Реалізація методів навчання. Методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні, робота з книгою, відео методи; індуктивний (від окремого до загального), дедуктивний (від загального до окремого), репродуктивний, метод проблемного викладу знань, частково-пошуковий, дослідницький; навчальна робота під керівництвом педагога, самостійна робота. Методи стимулювання і мотивації навчально-виховної діяльності: пізнавальні ігри, навчальні дискусії, заохочення й осудження. Уміння чітко пояснити новий матеріал, поставити конкретні завдання, перевірити якість їх виконання та за потреби вчасно зробити зауваження. Поєднання програмового матеріалу з новітніми досягненнями науки, техніки, мистецтва, спорту, з життям.
- 8) Дотримання українського законодавства про мови.
- 9) Дотримання правил техніки безпеки на заняттях.
- 10) Інше. Висновки та пропозиції, рекомендації з питань організації, змісту і методики проведення заняття гуртка, секції, студії.

5.1. Календарно-тематичний план.

На підставі навчальної програми керівник гуртка складає календарно-тематичний план з огляду на рекомендації Міністерства освіти і науки.

1. Навчальний рік починається 1 вересня і закінчується 31 травня.
2. Навчальні заняття можуть організовуватися за семестровою системою:
I семестр – з 1 вересня до 31 грудня;
II семестр – з 1 січня до 31 травня.
3. У канікулярні, вихідні та святкові дні гуртки працюють за окремим планом, затвердженим керівником закладу. У літній канікулярний час навчальний заклад проводить роботу з вихованцями в різних організаційних формах: змаганнях, зльотах, екскурсіях, зборах, фестивалях, конкурсах тощо, як підсумок навчально-виховного процесу за навчальний рік.
4. Структура навчального року в закладі може змінюватись згідно з рішенням педагогічної ради та за погодженням із місцевими органами управління освітою з урахуванням регіональних особливостей, кліматичних умов і профілю навчального закладу.
5. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку і припустимого навантаження для різних вікових категорій і становить для вихованців:
у віці від 5 до 6 років – 30 хвилин;
у віці від 6 до 7 років – 35 хвилин;
у віці старше 8 років – 45 хвилин.

Структура календарно-тематичного плану може бути наступною:

№ з/п, розділи програми, зміст роботи на кожне заняття, кількість годин (теоретичні, практичні) календарні терміни виконання.

- ✓ Календарно-тематичний план треба складати в спеціальному **журналі планування та обліку роботи гуртка, що є обов'язковим діловим документом установи** (рис.5.1).
- ✓ Календарно-тематичний план складається для кожної групи окремо і затверджується на початку навчального року директором закладу.
- ✓ Керівник має право протягом 15 днів (з 1 по 15 вересня) на комплектування груп. Цей період вважається його робочим часом.
- ✓ Середня наповнюваність груп становить, як правило, 10-15 вихованців. Як тільки групи укомплектовані, керівник гуртка подає директору на затвердження графік занять і гурток починає свою діяльність.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор / заступник директора
з навчально-виховної роботи
« 01 » вересня 2017 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН РОБОТИ
ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ

№ з/п	Розділ навчальної програми, тема	к-сть годин	термін виконання
1	Організаційне заняття	2	07.09
2	Історія розвитку математики	2,6	
	Математичні світлини та парадокси	4	09.09
	Математика в байках	4	11.09
3	Історія розвитку математики	2	16.09
	Найкращі статистичні дані	4	21.09
	Математика в байках	4	23.09
5	Кращі досягнення видатних математиків	2	28.09
6	Математика - література	2	30.09
7	Математичні символи та їх значення	2	05.10
8	Вітаючись з числом	2	07.10
9	Математичні символи та їх походження	2	14.10
10	Стародавні вимірювальні одиниці	2	19.10
11	Ціле число. Мудрість числа в народі	4	21.10
	Картини. Кольори числа	4	26.10
12	Історія виникнення системи числення	2	
	Історія розвитку поняття натуральних та систем числення	2	28.10
13	Формульні системи числення та їх властивості	2	02.11
14	Фібоначі і Фібоначі системи числення	2	04.11
15	Переведення чисел у фібоначі та інші системи числення з 8-ої у десяткову і нав. і нав.	2	09.11
16	Різні властивості натуральних чисел та методи швидкого обчислення	2	11.11
17	Малі квадрати	2	16.11
18	Кіт математика дня	2	18.11
19	Мова алгебри - рівняння	2	23.11
20	Найпростіші дії над рівняннями	6	25.11
			30.11
			26.12
21	Логічність і прості числа	16	
	Логічність чисел, властивості та ознаки подільності	4	07.12
			09.12
22	Прості числа. Різниця Єратосфена	4	14.12
			16.12
23	МНО та МСВ. Аморські Євандра	4	21.12
			23.12

Рис.5.1 Приклад оформлення календарно-тематичного плану на I семестр

Графік роботи гуртка

Графік роботи гуртків (розклад занять) є обов'язковим діловим документом навчальної установи.

1. Заняття групи, особливо початкового рівня, не повинно перевищувати 1,5-2 години на день (з метою профілактики перевтоми, а також з урахуванням зайнятості деяких дітей у 2-3 гуртках).
2. При проведенні занять тривалістю понад 1 академічну годину на день і в залежності від їхнього характеру через кожні 45 хвилин організується перерва для відпочинку зі зміною виду діяльності.
3. Загальна кількість годин роботи гуртка на тиждень у розкладі занять має відповідати педагогічному навантаженню керівника гуртка.
4. Графік роботи гуртка (розклад занять) затверджується директором навчального закладу на початку року.

5.2. Пам'ятка для організації роботи гуртка.

1. Розклад та план навчально-виховної роботи гуртка надати адміністрації: на 1 півріччя – до 14 вересня; на 2 півріччя – до 25 грудня.
2. Планувати роботу гуртка відповідно до навчальних програм – типових, затверджених МОН, а також «робочих, адаптованих», що затверджуються відповідними місцевими органами виконавчої влади.
3. Журнали обліку роботи гуртків здавати на перевірку заступнику директора з НВР щомісячно з 15 до 20 числа.
4. Завчасно повідомляти адміністрацію закладу про намір перенесення занять (з поважних причин). Керівник гуртка пише заяву, на підставі якої видається наказ про перенесення занять. У такому разі у журналі дати на сторінці «Облік роботи гуртка» повинні співпадати з датами, які вказані у наказі про перенесення занять.
5. Якщо керівник гуртка, який працює за сумісництвом (на філії), захворів і знаходиться на лікарняному, тоді він повинен обов'язково повідомити адміністрацію Центру про термін непрацездатності. У ці дні заняття гуртка не проводяться. Сумісник подає до Центру копію лікарняного листка (ще не заповнену за основним місцем роботи) та довідку про заробітну плату за останні 6 місяців (з 1 по 1 число) за основним місцем роботи для нарахування зарплати в період непрацездатності. Години програми у такому випадку зменшуються, а теми вичитуються усі (за рахунок «ущільнення» програми).
6. Якщо керівник гуртка знаходиться у відрядженні, він: або заздалегідь пише заяву про перенесення занять (сумісники, за бажанням), або «ущільнює» години програм (бажано теми вичитати усі за програмою). Години за розкладом у дні, коли керівник гуртка знаходиться у відрядженні, не зараховуються для нарахування зарплати (сумісникам). У журналі (на сторінці «Відмінення та перенесення занять») робиться помітка згідно з яким наказом працівник переносив дане заняття (Рис.5.2).

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТИНГЕНТУ ВИХОВАНЦІВ

півріччя	Кількість вихованців							
	із сімей		дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку	вихованців з числа внутрішньо переміщених осіб з зони АТО	вихованців, батьки яких знаходяться в зоні АТО	вихованців з девіантною поведінкою	обдарованих дітей
	малозабезпечених	багатодітних						
I.	-	-	-	-	-	1	-	11
II.	-	-	-	-	-	1	-	12

ВІДМІНЕННЯ ТА ПЕРЕНЕСЕННЯ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Дата	Причина (лікарняний, відрядження, відпустка, карантин тощо)
1.	16.01.2020	Відраджена 14-15.01.2020 Хворіла 4-й від 13.01.2020

ВІДМІТКИ ПРО ПЕРЕВІРКУ ЖУРНАЛУ

№ з/п	Дата	Зауваження та рекомендації щодо ведення журналу	Прізвище, посада особи, яка здійснює перевірку

38

Рис.5.2 Приклад оформлення перенесення занять

7. При проведенні занять керівник гуртка повинен мати план-конспект заняття, використовувати наочність, технічні засоби навчання тощо (відповідно до методичних вимог до гурткових занять).
8. На період канікул керівник гуртка може скласти окремий план роботи (узгоджений із завідуючим відділом та заступником директора з НВР).
9. План роботи гуртка і розклад занять на літо здавати до 31 травня.
10. При складанні розкладу враховувати те, що короткі перерви між заняттями (уроками) є робочим часом керівника гуртка (години в розкладі повинні бути «астрономічні» , а не «академічні»).

Конспект гурткового заняття

_____ / _____ н.р.

Гурток (творче об'єднання) _____

Рівень навчання _____

Рік навчання _____

Керівник гуртка _____

Заняття № _____

Дата . місце, час проведення _____

Тема: _____

Мета _____

Завдання: _____

Обладнання: _____

Тип заняття: _____

Форма заняття: _____

Хід заняття

I. Вступна частина

II. Основна частина

(реалізація навчально-виховних завдань кожного етапу роботи)

Основні питання. Які необхідно поставити:

1.

2.

3.

III. Заключна частина

Висновки: _____

Завдання на наступне заняття чи завдання додому (якщо є): _____

Рекомендована література: _____

Орієнтовні форми звітів

Звіт керівника гуртка

1. Прізвище, ім'я, по батькові педагога, стаж роботи, назва гуртка.
2. Тема творчої науково-педагогічної проблеми.
3. Результати роботи з дослідження науково-педагогічної проблеми (тезисний виклад).
4. Питання, підготовлені до засідання МО, педагогічної ради, наради.

5. Матеріали з досвіду роботи.
6. Матеріали відкритих занять.
7. Збірка дидактичних матеріалів.
8. Теми відвіданих занять у колег, висновки, пропозиції.
9. Масовий захід, проведений педагогом або в підготовці якого брав участь.
10. Преса, література, з якого працює педагог.

Звіт про гастрольні поїздки, змагання, відрядження

Назва колективу

1. Назва заходу.
2. Місце проведення.
3. Організатор (на чие запрошення виїжджали).
4. Мета заходу.
5. Учасники, глядацька аудиторія (кількість, фаховий рівень).
6. Загальна програма заходу. Програма виступу вашого колективу (автори творів, назви. Кількість учасників загалом і вашого колективу зокрема. Їхній вік. Участь керівника або педагога (якщо це семінар чи конференція).
7. Результати участі у заході: нагороди, призові місця, роздатковий матеріал.
8. Фінансове забезпечення (за чий кошт відбулась поїздка: спонсорів, громадських організацій тощо).
9. Відвідування музеїв, ознайомлення з пам'ятками культури, архітектури та історією даного міста.

Дата

Підпис

5.3. Пам'ятка щодо ведення журналу обліку гурткової роботи.

Журнал повинен бути заведений для кожної групи гуртка, окремо на весь навчальний рік.

У журнал заносяться плани відповідно до програми, затвердженої МОН України, і обліковується зміст роботи гуртка, ведеться облік відвідування вихованців та подаються відомості про вихованців гуртка.

Термін ведення журналу заповнюється за зразком:

(для основних працівників)

Заняття почато «1» вересня 20__ р.

Заняття закінчено «31» серпня 20__ р.

(для сумісників)

Заняття почато «1» вересня 20__ р.

Заняття закінчено «31» травня 20__ р.

Журнал веде особисто керівник гуртка. Всі записи потрібно вести чітко, чорнилом чи кульковою ручкою. Забороняється викреслювати прізвища членів гуртка, які вибули; проти прізвища учня, що вибув, пишеться „вибув”.

Плани роботи гуртка на перше і друге півріччя навчального року і на період літніх канікул складаються керівником гуртка на основі програми гуртка або згідно з положенням відповідної установи та затверджуються керівником цієї установи (рис.5.1).

У розділі «Облік роботи гуртка» відводиться окрема сторінка на кожний місяць. У плані роботи гуртка можливі дві форми заповнення журналу: план на кожне заняття відповідно програми, або з розбивкою тем за місяцях із загальною кількістю годин відповідно до програми гуртка та розкладу занять. Кількість запланованих годин повинна відповідати кількості календарних днів, на які за розкладом гуртка припадають заняття.

Календарні години за розкладом занять, які перебільшують загальну кількість годин за програмою (144, 216 годин) мають бути заплановані на підготовку до відкритих (підсумкових) занять, масові заходи у гуртку тощо.

При заповненні плану з розбивкою тем за місяцями кількість запланованих годин на місяць (у колонці плану) повинна відповідати кількості календарних годин, що припадають на місяць за розкладом гуртка. Кількість годин на тему (у рядку плану) за сумою по місяцях повинна відповідати кількості годин у програмі для даної теми. Після кожного заняття записується тема і зміст заняття, його тривалість, Для відміток у цьому розділі вживаються такі умовні знаки: був

Мисливський центр позашкільної освіти
Турківської райдержадміністрації
Списської райдержадміністрації
(повна назва навчального закладу)

допомічник - екстерніальний
(назва відділу)

ЖУРНАЛ
ОБЛІКУ РОБОТИ ГУРТКА

Назва гуртка «Турківський математичний»

Навчальний рівень: основний Рік навчання: 4-ий

Навчальний період: 01.09.17 - 30.05.18 р.
(дати початку та закінчення роботи)

Керівник: Коланцова Тетяна Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

2017 - 2018 н.р.
(навчальний рік)

відсутній з невідомої причини – «нб» , був відсутній з поважної причини – «н», був хворий – «хв» (Рис.5.3).

Для індивідуальної роботи складається план на відповідній сторінці журналу для кожного вихованця, з яким проводяться індивідуальні заняття. Він затверджується директором. На кожне заняття керівник гуртка складає окремий план, записує тему, зміст і методи роботи.

ОБЛІК РОБОТИ ГУРТКА												
№ з/п	Прізвище, ім'я вихованця	Число, місяць										
		05	07	12	14	19	21	26	23			
1	Бутевий Анастасія	н	н	н	н	н	н	н	н	н	н	н
2	Булук Тетяна	н										
3	Войтович Ярослав						н					
4	Ворова Ана											
5	Воловиченко Максим			н								
6	Ворова Анастасія											
7	Ворова Ана		н									
8	Ворова Ана					н						
9	Ворова Максим											
10	Ворова Максим						н					
11	Ворова Максим											
12	Ворова Ана		н									

№ з/п	Дата	Тема занять	К-сть годин
13	05.11	Професійності. Алгебраїчна професія. Фізичні S_n, a_n, d .	2
14	07.11	Професійна професія. Статистика S_n, a_n, d .	2
15	12.11	Статистика з раціональними показниками. Функція $y = x^2$ та її графік.	2
16	14.11	Іраціональні рівняння та їх системи.	2
17	19.11	Рівняння з параметрами.	2
18	21.11	Тригонометричне перетворення графіків функцій.	2
19	26.11	Власні і добутки функцій.	2
20	28.11	Модуль аргументу, модуль функції.	2

Рис.5.3 Приклад оформлення помісячного обліку занять

У розділі «Участь вихованців у виховних заходах» записуються проведені масові заходи гуртка, участь його в загальних заходах ЗПО, міста, області, виконана суспільно корисна робота, тощо (рис. 5.4).

Запис про вступний інструктаж робиться на окремій сторінці журналу обліку навчальних занять. Тут вказується проведення вступного і поточного інструктажу з вихованцями гуртка, в тому випадку, якщо останні не використовують в своїх заняттях небезпечних матеріалів, пристроїв, обладнання тощо. В іншому випадку, для інструктажів відводиться окремий журнал, в якому фіксуються інструктажі під час кожного заняття (наприклад, для гуртка Радіоконструювання, Дослідження в фізиці, Інформатика, Робототехніка тощо).

Позаплановий і цільовий інструктажі з вихованцями, учнями та слухачами проводиться у разі порушення ними вимог нормативно-правових актів з охорони праці, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж тощо, при зміні умов виконання навчальних завдань (лабораторних робіт, виробничої практики, професійної підготовки тощо), у разі нещасних випадків за межами навчального

закладу. Реєстрація цих інструктажів проводиться в журналі реєстрації інструктажів, що зберігається в кожному кабінеті, лабораторії, майстерні тощо

УЧАСТЬ ВИХОВАНЦІВ У ВИХОВНИХ ЗАХОДАХ ЗАКЛАДУ, ВІДДІЛУ, ГУРТКА			
№ з/п	Назва заходу	К-сть учасників	Терміни проведення
1.	Парадознавче свято. До-законному роду наша праця (до дня українського козацтва)	11	09.10.19
2.	Мовознавче свято до дня української писемності, При-квіт, співає наша мова, сарди-тишенте і б'ясець	10	06.11.19
3.	Літературна вистава "Я! Я живу. Я буду. Візьмо життя, бо життя в серці те, що не вмирає (до дня народження Месі Харайки)"	11	24.02.20
4.	Фрейлінг Штевенко - це Харайка, Харайка - це Штевенко	10	04.03.20

ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ З ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ			
№ з/п	Дата	Тема інструктажу	К-сть вихованців
1.	02.09	Безпечне використання технічних засобів навчання	12
2.	06.01	Методи безпеки під час навчання електрики та наукових експериментів	12

РОБОТА З БАТЬКАМИ		
№ з/п	Термін проведення	Порядок денний
1.	04.09.19	Інформація напружені роботи ПНП Найновітні дослідження діяльності - один із засобів розвитку творчих здібностей дітей
2.	04.01.20	Робота в ПНП як засіб розвитку творчих здібностей дітей

Рис.5.4 Приклад оформлення участі вихованців у заходах різного рівня

Первинний інструктаж проводиться з групою вихованців на початку занять два рази на рік (перший раз з 01-09.09, другий – з 01-09.01 кожного навч. року).

Позаплановий інструктаж проводиться при виявленні порушень вимог безпеки вихованцями під час освітнього процесу, при зміні умов виконання навчальних завдань, інших видів занять, передбачених навчальними планами.

Цільовий інструктаж з питань охорони праці проводиться з групою вихованців. Обсяг і зміст інструктажу визначається залежно від видів масових заходів. Облік проведення цільових інструктажів здійснюється відповідно до чинних положень МО в журналах планування та обліку роботи гуртка.

Первинний, позаплановий, цільовий інструктажі проводять відповідні керівники гуртків або завідувачі кабінетом за відповідальними інструкціями. Відмітка про проведення первинного та позапланового інструктажів робиться в журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці.

На цій же сторінці журналу (таблиця нижче – рис.5.4) вказується тематика та терміни проведення батьківських зборів (не менше двох разів на рік, тобто кожного семестру). За потреби, може бути більше, якщо виникають нагальні

питання, які необхідно обговорити і вирішити з батьками (участь та фінансування вихованців в конкурсі, поїздки за межі області, країни тощо)

ПІДСУМКОВІ ЗАХОДИ		ДОСЯГНЕННЯ ВИХОВАНЦІВ			
Термін проведення	Назва заходу, форма проведення	№ з/п	Прізвище, ім'я вихованця	Назва заходу, організаційний рівень	Результат
23.12.19	Вітальна конференція "Богоя - це завжди неповторність, завжди прекрасний дотик до душі"	1.	Мандришова Жанна	II етап мовно-літературного конкурсу ім. Т.Шевченка	I ст.
		2.	Горбовцова Ірина	II етап мовно-літературного конкурсу ім. Т.Шевченка	III ст.
		3.	Тобачук Ріда	II етап мовно-літературного конкурсу ім. Т.Шевченка	IV ст.
		4.	Трифачук Тарас	II етап XV Всеукраїнського конкурсу з дит. мови ім. П.Яцика у м. Києві II етап	I ст.
		5.	Мандришова Жанна	II етап XV Всеукраїнського конкурсу з дит. мови ім. П.Яцика у м. Києві II етап	I ст.
		6.	Забудько Ольга	II етап Всеукраїнського конкурсу з дит. мови ім. П.Яцика у м. Києві I ст.	I ст.
		7.	Тришак Тарас	II етап Всеукраїнського конкурсу з дит. мови ім. П.Яцика у м. Києві I ст.	I ст.
		8.	Забудько Ірина	II етап конкурсу - дитячі конкурси робіт МАН	II ст.
		9.	Забудько Ірина	Всеукраїнський конкурс "Вісник 2020" Всеукраїнський літературно-мистецький конкурс "Світова пера" (мови, творчість)	I ст.

Рис.5.5 Приклад невірної оформлення підсумкових занять

У розділі «Підсумкові заходи» записуються назви підсумкових занять чи виховних (тематичних) заходів, що були організовані і проведені керівником гуртка протягом навчального року. Таких заходів повинно бути не менше двох (наприкінці кожного семестру), а може бути і більше (наприкінці кожного вивченого розділу). Це залежить від бажання керівника гуртка (Рис.5.5).

На цій же сторінці міститься розділ «Досягнення вихованців», в який керівник гуртка заносить відомості про досягнення його вихованців протягом навчального року (участь в олімпіадах, конкурсах, виставках, конференція). При цьому вказуючи організаційний рівень (міський, обласний, всеукраїнський тощо) та результат (зайняте місце)

Важливим розділом журналу є розділ «Відомості про вихованців гуртка», який заповнюється керівником гуртка на початку навчального року у відповідності з заявами гуртківців. Заяви для вступу в гурток пишуть батьки (дітей менше 14 років) або ж самі гуртківці, в яких вони вказують всі відомості про себе (П.І.Б. своє та своїх батьків, дату народження, загальноосвітній

навчальний заклад, в якому навчається вихованець, домашню адресу та телефон свій і когось з батьків, для підтримки зв'язку з батьками) (Рис. 5.6).

ВІДОМОСТІ ПРО ВИХОВАНЦІВ ГУРТКА				
№ з/п	Прізвище, ім'я по батькові вихованця	Рік народження	Школа, клас	Домашня адреса, телефон
1	Григорів Ірина	2004	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Київ - 2,5 кв. 2,3
2	Горбачов Ярослав Романович	2005	ЗОШ №6, 9-5 кл.	в.п. Чкаловського, 11
3	Семішевський Максим Володимирович	2005	ЗОШ №6, 9-5 кл.	в.п. Чкаловського, 8 кв. 51
4	Григорів Максим Іванович	2003	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Говнака, 5 кв. 112
5	Михайленко Юлія Дмитрівна	2004	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Пучківська, 400, кв. 44
6	Григорів Ірина Михайлівна	2003	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Пучківська, 100, кв. 95
7	Григорів Вікторія Іванівна	2003	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Суворова, 64
8	Григорів Ірина Сергіївна	2004	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Суворова, 8, 38
9	Григорів Анастасія Іванівна	2003	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Чкаловського, 11 кв. 58
10	Григорів Анастасія Іванівна	2003	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Чкаловського, 11 кв. 58
11	Григорів Максим Іванович	2004	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Говнака, 5 кв. 74
12	Григорів Ірина Михайлівна	2004	ЗОШ №6, 10 кл.	в.п. Говнака, 5 кв. 74

№ з/п	Прізвище, ім'я по батькові одного із батьків	Місце роботи, посада, контактний телефон
1	Григорів Ірина Володимирівна	095-325-14-27
2	Горбачов Ярослав Романович	095-37-10-412
3	Семішевський Максим Володимирович	095-32-46-273
4	Григорів Максим Іванович	095-42-44-530
5	Михайленко Юлія Дмитрівна	095-84-61-987
6	Григорів Ірина Михайлівна	095-80-45-334
7	Григорів Вікторія Іванівна	095-02-32-485
8	Григорів Ірина Сергіївна	
9	Григорів Анастасія Іванівна	095-67-52-846
10	Григорів Анастасія Іванівна	
11	Григорів Максим Іванович	095-17-90-199
12	Григорів Ірина Михайлівна	

Рис.5.2 Приклад неввігнутого оформлення відомостей про гуртківців

Адміністрація ЗПО зобов'язана систематично перевіряти роботу гуртка, виконання плану його роботи та правильність ведення журналу керівником гуртка і записувати зауваження на останній сторінці журналу (Рис.5.2).

Облік висновків адміністрації після перевірки роботи гуртка чи ведення журналу: при перевірках вказуються: дата, висновки та зауваження, термін їх виправлення, посада того, хто перевіряв, підпис. Керівник гуртка повинен поставити підпис «ознайомлений».

Примітка:

1. Відповідальність за стан та вірність записів у журналі несе керівник гуртка, як дисциплінарну так і матеріальну: проведені заняття, але не зафіксовані у журналі не враховуються і не оплачуються.

2. Керівник гуртка зобов'язаний щомісяця до 10 числа надавати журнал обліку роботи заступнику директора з навчально-виховної роботи на перевірку.

Журнал підписують керівник ЗПО і керівник гуртка. Журнал зберігається в канцелярії закладу 5 років.

5.4. Перелік завдань керівника гуртка ЗПО.

1. Забезпечення атмосфери безпеки в дитячому колективі, комфортних умов для навчання та виховання дітей, сприятливого морально-психологічного клімату в гуртку (творчому об'єднанні).
2. Організація різноманітної творчої та суспільно значущої діяльності вихованців у гуртку, створення умов для успішного самоствердження кожного вихованця в суспільно корисній діяльності.
3. Збереження контингенту вихованців упродовж терміну навчання.
4. Стимулювання та підтримка творчого розвитку обдарованих дітей.
5. Здійснення індивідуальної педагогічної підтримки вихованців.
6. Організація педагогічного супроводу учня в навчанні за індивідуальною освітньою траєкторією.
7. Забезпечення педагогічно обґрунтованого вибору форм, засобів і методів навчання та виховання учнів.
8. Організація допрофільної підготовки учнів, сприяння формуванню в них стійких професійних інтересів.
9. Організація участі вихованців у фестивалях, творчих конкурсах, проектній, науково-дослідницькій діяльності.
10. Підтримка дітей, які мають відхилення в поведінці.
11. Організація роботи з батьками, залучення батьків до надання допомоги в розвитку учнів.
12. Створення дружнього до дитини виховного середовища (згуртування колективу, включення вихованців у різні види соціальної практики, розвиток учнівського самоврядування).
13. Налагодження зв'язків та залучення ресурсів партнерських організацій.
14. Створення позитивного іміджу гуртка (творчого об'єднання).

5.5. Перелік професійних цінностей керівника гуртка ЗПО.

1. Професійні знання (знання основ педагогіки, психології; знання основних напрямів і змісту позашкільної освіти; знання методики і технології гурткової роботи).
2. Знання закономірностей психічного розвитку дитини в різні вікові періоди, методів вивчення особистості, дитячого колективу.
3. Наявність умінь прогнозувати розвиток особистості дитини, дитячого колективу на діагностичній основі.
4. Володіння сучасними педагогічними технологіями.
5. Здатність до творчій діяльності.
6. Демократичний стиль роботи.
7. Висока комунікативна культура.
8. Здатність змінюватися, упроваджувати нововведення.
9. Здатність ефективно працювати в команді.
10. Наявність рефлексивної культури.
11. Любов до дітей.
12. Вміння будувати взаємодію з учнями з позиції безумовного прийняття дитини, толерантності.
13. Володіння здібностями до рефлексії своїх індивідуальних особливостей і своїх професійних можливостей.
14. Професійна майстерність.
15. Професійна компетентність.

5.6. Функції керівника гуртка ЗПО.

Організаційна	Організація життєдіяльності дитячого колективу, індивідуальної роботи з вихованцями.
Дослідно-діагностична	Здійснення моніторингових досліджень розвитку особистості вихованців, дитячого колективу, навчально-виховного процесу.
Аналітична	Планування та організація навчально-виховної роботи на основі вивчення і врахування потреб, інтересів, переконань, ціннісних орієнтацій, мотивів, установок дитини, міжособистісних стосунків у колективі.
Прогностично-проектна	Аналіз стану та тенденцій життєдіяльності творчого об'єднання, визначення цілей та завдань, шляхів та засобів її оптимізації, проектування, програмування та планування заходів з розвитку життєвої компетентності, життєстійкості та життєздатності вихованців.
Навчально-виховна	Проведення навчально-виховної роботи, передача знань, умінь і навичок життєтворчості, розвитку життєвої компетентності.
Корекційна	Виправлення в учнів негативних якостей та рис, асоціальних паттернів поведінки.
Профілактична	Попередження виникнення та поширення серед вихованців негативних соціальних явищ (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, правопорушення, негативна підліткова субкультура тощо).
Інформаційна	Проведення інформаційно-освітньої роботи в дитячому колективі.
Представницька	Представлення інтересів творчого об'єднання в органах державно-громадського управління навчальним закладом.
Психотерапевтична	Попередження стресових ситуацій, конфліктів, створення позитивного емоційно-комунікативного простору для вихованців.
Координаційна	Організація системи зовнішніх зв'язків творчого об'єднання, необхідних для його ефективної роботи. Координація діяльності співпраці з батьками, з партнерами.
Захисна	Захист прав, інтересів вихованців.

6. Організація роботи з обдарованими дітьми в гуртку

ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

- ✓ Постійно працюйте над вихованням почуттів дітей, особливо обдарованих — вразливих і чутливих до всього, що стосується їхнього «Я».
- ✓ Допомагайте здібним дітям виробити адекватну «Я» – концепцію й самооцінку, розвивайте в них емпатію.
- ✓ Забезпечуйте сприятливу емоційну атмосферу, адже дитина набуває емоційного досвіду, взаємодіючи з людьми.
- ✓ Дотримуйтесь порядку й дисципліни: обдаровані діти, як і всі інші, мають знати межу до-пустимої поведінки.
- ✓ Скеруйте енергію і творчість обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їхня праця була корисною.
- ✓ У роботі з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод — це активізує їхню роботу.
- ✓ Розвивайте здібності дітей, широко використовуйте метод самостійного здобування знань.
- ✓ Привчайте обдарованих дітей працювати разом — це допоможе їм адаптуватися до со-ціальних умов.
- ✓ Заохочуйте дітей — це стимулює їх.
- ✓ Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей.

Пам'ятка працівника закладу позашкільної освіти

- «Не можеш робити те, що любиш, – навчись любити те, що робиш»
 - Спробуйте розробити систему пріоритетів в своїй роботі, вчіться планувати
 - Уникайте нездорової конкуренції
 - Налагоджуйте ефективні взаємини з керівництвом
 - Не ставте перед собою нереальних завдань
 - Зосередьтесь на позитивних рисах оточення, намагайтесь не критикувати інших
 - Знаходьте час для відпочинку
 - Ведіть активний спосіб життя, виконуйте фізичні вправи
- Подібне – до подібного: чим ми цей світ наповнюємо через думки, емоції, вчинки, те до нас і повертається

Позашкільний педагог—це педагог, який прийшов із майбутнього з метою показати вихованцям зразок їхнього життя, самовизначення і самоствердження.

Ш. Амонашвілі

ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

*Без улюбленої справи життя людське пусте і безперспективне.
В. Сухомлинський.*

Через улюблену справу формується творча особистість, розвиваються особисті здібності. Але постає питання: як виявити обдарованих дітей? Як допомогти кожній дитині знайти своє місце в житті, обрати професію що відповідає її здібностям, щоб природний талант служив як особистості так і став інтелектуальним потенціалом суспільства, культурним надбанням.

Хто зацікавлений у розвитку обдарованості дітей? Навчальний заклад, батьки, суспільство? Суспільство - так. Держава звернула увагу на цю проблему. Видано і затверджено: **Укази** президента України: «Про гранти президента України для обдарованої молоді» (№945/2000 зі змінами та доповненнями станом на 15.02.2012); «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (№ 927/2010 від 30.10.2010); **Постанови** кабінету міністрів: «Про затвердження державної цільової соціальної програми»; **Накази** міністерства освіти і науки України: «Про затвердження положення про Малу академію наук учнівської молоді» (№90 від 09.02.2006), «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (№1033 від 01.11.2010), «Про затвердження положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності» (№1099 зі змінами на 26.03.2012); **Постанови** президії НАН України: «Про підтримку обдарованих і талановитих дітей та молоді» (№295 від 22.10.2010), «Про піднесення ролі НАН України у вихованні обдарованої молоді та забезпечення діяльності Малої академії наук України» (№1 від 12.01.2011) а також в Обласній цільовій соціальній програмі розвитку позашкільної освіти Сумської області, де вказується на пріоритетні напрями виховання (один з них - розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов її реалізації).

Як педагогічний колектив нашого позашкільного закладу втілює в життя Державну програму роботи з обдарованою молоддю? Для того, щоб ціленапрявлено працювати з цією категорією дітей потрібно визначити, помітити їх творчий потенціал.

- анкетування «Пізнай себе», «Батьки і діти»;
- соціальний аналіз;
- залучення до участі у всіх формах масової роботи кожного гуртківця відповідно до його вмінь, нахилів, творчого потенціалу;

- секції Малої академії наук;
- літній відпочинок (різні форми роботи);
- школа лідера, навчання активу.

Важливе значення мають стимулюючі засоби у розвитку творчих потенційних можливостей. Як:

- широка інформація, висвітлення подій, участь вихованців у пресі;
- визначення переможців та вручення нагород (грамоти, подяки, цінні подарунки, фото на пам'ять);
- фотомонтажі подій;
- участь у міських, обласних конкурсах і змаганнях;
- подяки - повідомлення батькам;
- участь у конкурсах, святах, виставках батьків, громадськості, представників місцевої та районної влади;
- підведення підсумків (лідери в кінці навчального року підводять підсумки участі кожного гуртка у запланованих заходах, визначається рейтинг кожного гуртка, називаються імена тих, хто вніс вагомий вклад у досягнення успіху).

При організації вищеперерахованих видів діяльності слід пам'ятати, що існують різні сфери обдарованості дітей і необхідно підбирати методики у відповідності до сфери обдарованості дитини.

ФОРМИ ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНОСТІ

Одним з пріоритетних напрямків виховної роботи є сприяння творчому розвитку особистості. Він спрямований на розвиток власних спостережень, пізнавальних інтересів у певній галузі знань до технічної творчості, моделювання, винахідництва, сприяння інтелектуальному, емоційному та естетичному розвитку, школярів, уміння бачити пізнавальні проблеми у сфері науково-технічної, художньої, декоративно-прикладної творчості, еколого-натуралістичній, туристсько-краєзнавчій, фізкультурно-спортивній діяльності.

Важливим завданням якісної освіти є виявлення обдарованих, творчих, здібних дітей на початку їх становлення. Тих дітей, які відчувають радість відгадування таємниць, виявляють свій хист. Але ж провести кордон між обдарованими та необдарованими ми не маємо права. Бо кожна дитина - це той хиткий наросток життя, який всмоктує в себе все нове, цікаве, багатогранне. І з того радіє. І не тільки радіє, а й свою радість дарує іншим. Тож кожне заняття гуртка - це щастя, насолода, на ньому вихованець розкриває себе в загадковому світі.

Існує декілька форм виявлення обдарованості, ось деякі з них:

- ✓ змагання, конкурси, фестивалі, виставки, свята;
- ✓ конкурсний відбір;
- ✓ тестування дітей, бесіди з батьками;
- ✓ анкетування;
- ✓ комп'ютерне тестування;
- ✓ інтелектуальна гра;
- ✓ наукові товариства;
- ✓ олімпіади;
- ✓ конкурси на науково-дослідну роботу.

Як показує практика, з цим завданням успішніше справляються ЗПО, які дають дітям можливість робити й винаходити те, що хочеться, а не те, що можна.

Можна виділити п'ять передумов формування обдарованої особистості:

- ✓ наявність від народження відповідних здібностей;
- ✓ наявність з раннього віку обстановки, яка стимулює не тільки розвиток здібностей, а й активне, особистісне самовираження;
- ✓ наявність і вдосконалення належних вольових та емоційних якостей: наполегливості, «одержимості якоюсь ідеєю» уміння цінувати час, керувати собою;
- ✓ раннє систематичне тренування новаторського мислення, вправи в умінні робити щось нове;

- ✓ своєчасне залучення до самостійних експериментів, з метою самоствердження.

Як показує практика, найкращого результату можна досягти, поєднавши усі п'ять факторів.

Установлено також, що про свої здібності дитина може дізнатися, тільки спробувавши реалізувати їх на практиці. З цією метою слід щороку у вересні школярів запрошувати на Свято Позашкільника. Свято організувати так, щоб кожна дитина брала, участь (на вибір) у якомусь виді діяльності під керівництвом старших гуртківців.

Пропонується наприклад, поговорити з роботом і тут таки поміркувати, як можна його «примусити» вимовити щось інше, можна спробувати прийняти радіосигнал з космосу, зробити оригінальну фотографію, скласти вірш зіграти на улюбленому інструменті, станцювати, проспівати тощо. Психологи стежать за поведінкою дітей, а потім консультують батьків, як далі розвивати юні таланти. Як виявити обдарованість старших дітей і підлітків? Надійним способом може служити методика, запропонована вчителем-новатором *І. П. Волковим*. Суть її у тому, що дітям пропонується виконати самостійні роботи з будь-якої галузі науки, техніки і мистецтва незалежно від того, передбачено це шкільною програмою чи ні. Нема жодних обмежень ні у виборі теми, ні у способах і строках її виконання. Підліток може робити що хоче, коли хоче і як хоче.

Виконання роботи фіксується у спеціальному *Журналі творчості*, де зазначається вид діяльності, характер виконаної роботи, обсяг, складність, ступінь оригінальності, якість.

Використання *Журналу творчості*, як показує досвід його запровадження в Глухівському МЦПО, дозволяє вирішити ряд дуже важливих завдань; виявити талановитих дітей і залучити їх до творчої діяльності, залучити, дітей до колективної творчої діяльності, об'єднати їх за інтересами; пропагувати дитячі таланти і винаходи.

Перед тим, як запроваджувати *Журнали творчості*, доречно запропонувати дітям спеціальну анкету.

Ось приклад анкета для вихованців «*Чи подобається тобі...?*»

1. Більш поглиблено займатися фізикою, математикою, обчислювальною технікою, інформатикою?
2. Займатися хімією?
3. Знайомитися з будовою різних приладів?
4. Знайомитися з різними країнами за описами і географічними картами?
5. Читати технічні журнали?
6. Читати класиків світової літератури?

7. Вивчати таємниці астрономії?
8. Розбиратися у досягненнях медицини?
9. Знайомитися з життям рослин і тварин?
10. Знайомитися з досягненнями сучасної техніки?
11. Дізнаватися про досягнення у галузі мистецтва?
12. Слухати музику? Чи хотів би ти її писати?
13. Писати вірші?
14. Конструювати і займатися винахідництвом?
15. Створювати щось складне, нове, несхоже на все, що існувало досі?
16. Вивчати самого себе й інших?
17. Працювати з комп'ютером?
18. Знімати фільми?
19. Керувати машинами?
20. Вирощувати нові сорти рослин?
21. Займатися чимось іншим? Чим саме?

Відповідати треба на всі запитання. Перед номером запитання у разі відповіді «Так» ставити плюс (+), «Ні» мінус (-), «Не знаю» нуль (0). На останнє запитання треба дати вичерпну відповідь, вказати, чи займаєшся ти тим видом діяльності, яка тебе цікавить, чи дозволяють це обставини.

Оскільки об'єктивних критеріїв для визначення обдарованості наукою не розроблено, на додаток до анкетування можна використати й інші методи. Наприклад, ознайомлення з конкретними виробами гуртківців, які відзначаються оригінальністю і новизною, високою досконалістю, може дати цінну інформацію про обдарованість їхніх творців.

Однак виявлення обдарованих дітей - це тільки початок шляху. Найважливіший етап - інший: психологічно і педагогічно грамотно організувати роботу з ними, розвиваючи їхні здібності і нахили. Ця робота вимагає наявності певних педагогічних умов.

По-перше, вміння грамотно скласти програму розвитку і саморозвитку дитини у позашкільному закладі, організувати нові зв'язки і контакти з метою ствердження виявлених здібностей. **По-друге**, професійної здатності вселити дитині віру в її творчі сили і здібності, бо саме «фактор успіху» має виняткове значення у реальному розвитку обдарованості. **По-третє**, поводження з дитиною як з особистістю, рівній педагогу. Цьому сприяють спільні роздуми, духовна єдність, дружні стосунки. **По-четверте**, переважання дивергентного типу пізнання, який передбачає пошук складних, розрахованих на перспективу рішень, здатність мислити по-новому і оригінально, чутливість до нових ідей, винахідливість. Дуже важливо сприяти неформальним контактам між обдарованими дітьми і провідними спеціалістами.

Виконання зазначених вище умов неможливе без додержання принципів диференціації та індивідуалізації у роботі з обдарованими дітьми, що відкриває широкий простір для опрацювання надзвичайно гнучкої, педагогічно доцільної методики, особливістю якої буде чітка спрямованість на загальний і всебічний розвиток обдарованої особистості, розширення рамок її соціального досвіду, виховання у неї ду-ховно-моральних якостей. Виховуючи обдаровання, треба ставити домінанту на кожній конкретній особистості, в кожному окремому ви-падку створювати оптимальні умови, за яких зможе виявитися її твор-чий потенціал.

Існує безліч форм і способів роботи з обдарованими дітьми. Найбільшого поширення набули наукові товариства, очні і заочні олімпіади, конкурси щодо науково-дослідної роботи, Тижні науки, техніки, мистецтва, колективна дитяча творчість під керівництвом видатних учених, спеціалістів промислових підприємств, діячів культури тощо.

Вибір способів педагогічної роботи з обдарованими дітьми залежить від їхнього життєвого досвіду, особистих якостей і мотивів діяльності. Проте є одна небезпека: багато обдарованих дітей у ранньому віці повністю поринають у світ своїх захоплень, у своє «надзавдання» і не хочуть знати нічого іншого. У такому разі треба негайно створити умови, за яких вони на власному досвіді переконались би у важливості широкого кругозору. Для цього треба проводити з ними спеціальні інтелектуальні ігри, які вимагають додаткових знань із суміжних наук. Ще краще, коли спонукання до нових знань супроводжуватиметься маленькими «відкриттями» їхніх особистих пізнавальних здібностей.

У міру розвитку інтелектуальних можливостей обдарованих дітей слід залучати їх до критичного аналізу наукових відкриттів, моральних наслідків цих відкриттів для людства, навчати ставити власні досліді, висувати гіпотези.

Однак психолого-педагогічний і методичний інструментарій виховання талановитої особистості досі не розроблений наукою, хоч очевидно, що починати треба з поглибленого пізнання психологічних особливостей обдарованих дітей.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Система роботи з обдарованими дітьми формується постійно. На першому етапі — процесі становлення — педагогічний колектив повинен враховувати усі аспекти освітнього процесу, тим самим не позбавити учнів можливості вияву особистих здібностей. Слід послідовно і системно підходити до вирішення цього питання. Крім діагностики психолога здійснювати соціологічні опитування, в яких учні визначають свої вподобання й бажання відвідувати секції, гуртки,

студії, які діють у ЗПО. В нашому закладі існує структура роботи з обдарованими дітьми.

Тепер поставимо закономірне запитання: як учні дізнаються про їх діяльність? Тут справа за рекламою. Взагалі, інформаційне забезпечення є необхідною умовою формування середовища для розвитку обдарованості. Реклама допомагає учням з'ясувати чого навчають у гуртках, які його досягнення та успіхи.

Сформувався такі напрями (відділи) роботи з обдарованими дітьми в Глухівському МЦПО:

- ✓ художньо-естетичний;
- ✓ еколого-натуралістичний;
- ✓ науково-технічний;
- ✓ дослідницько-еспериментальний.

Вони можуть функціонувати через систему гуртків за інтересами.

Художньо-естетичний відділ

Адреса: вул. Києво-Московська 34, тел. 0667633125

- ❖ Школа дітей раннього розвитку «Веселка» (3 - 6 років)
- ❖ Витинанка та паперопластика (6 - 16 років)
- ❖ Сувенірна та м'яка іграшка (7 - 15 років)
- ❖ Хореографія (6 - 18 років)
- ❖ Бісероплетіння та вишивання атласними стрічками (7 - 16 років)
- ❖ Образотворче мистецтво (6 - 15 років)
- ❖ Вокал (10 - 17 років)
- ❖ Театральне мистецтво (7 - 15 років)

ECOLOGY

ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ВІДДІЛ

Адреса: вул. Путивльська 1, тел. 0669152049

- ❖ Квітникарство (10 - 15 років)
- ❖ Екологія (6 - 17 років)
- ❖ Любителі домашніх тварин (6 - 17 років)
- ❖ Виготовлення сувенірів з природних матеріалів (6 - 17 років)
- ❖ Я пізнаю світ (з англійським нахилом) (5 - 7 років)
- ❖ Екологічна агітбригада (10 - 15 років)

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ВІДДІЛ

Адреса: вул. Вознесенська 46, тел. 0663607673

- ❖ Початкове технічне моделювання (6-10 років)
- ❖ Автомоделювання (10 - 17 років)
- ❖ Авіамоделювання (10 - 17 років)
- ❖ Ракетомоделювання (10 - 17 років)
- ❖ Судномоделювання (10 - 17 років)
- ❖ Фотоаматори (10 - 17 років)
- ❖ Інформатика та комп'ютерна графіка (10 - 17 років)
- ❖ Колективна радіостанція (10 - 17 років)
- ❖ Радіоконструювання (10 - 17 років)
- ❖ Робототехніка (12 - 16 років)

ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Адреса: вул. Вознесенська 46, тел. 0665748196

- ❖ Секція мистецтвознавства, літературознавства та фольклористики (14-17 років)
- ❖ Секція мовознавства (14-17 років)
- ❖ Секція наук про землю (14-17 років)
- ❖ Секція історії рідного краю (14-17 років)
- ❖ Секція природничих наук (14-17 років)

Тобто, поруч із гуртками та творчими об'єднаннями діють гуртки відповідних відділень МАНу, вихованці яких є слухачами Сумського територіального відділення МАН України. Їх завдання - допомогти дітям реалізувати свої творчі задуми та навчати працювати над науково-пошуковими роботами.

Не слід захоплюватися тільки досягненнями, пов'язаними з навчанням. Це дуже важливо, але обмежено. Тому визначення рейтингу ЗПО нового типу має формуватися на досягненнях у конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт, організованих громадськими організаціями та іншими міністерствами.

Крім предметних олімпіад, захисту науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України слід використовувати інші форми, які допоможуть учням перевірити і свої знання, і можливості. Так, наполегливо слід пропагувати „LG-Еврику”, де діти, перебуваючи в нестандартних ситуаціях, перевіряють себе, можна працювати з асоціацією «Нова доба», яка незалежно від Міністерства освіти проводить конкурси. Діти, беручи в них участь, можуть виграти телевізор, магнітофон, фотоапарат, поїздку за кордон.

Підсумовуючи, слід зазначити, що *по-перше*, заклади нового типу повинні об'єднатися в асоціацію, з метою обміну як ідеями, методичними новинками, так і вихованцями та педагогами. Бажано, щоб семінари були не випадковими, а планово-масовими, щоб реалізовували регіональні проекти КВК, діяльність інтелектуальних клубів, регіонально-відбіркових олімпіад з основ наук, підготовку та видання спільними зусиллями методичних посібників, розробок новітніх навчально-виховних технологій, спільних літературно-мистецьких проєктів. Це сприятиме розширенню розвивального середовища, дасть змогу активізувати учнівське середовище і спонукатиме його до активнішого спілкування між собою. *По-друге*, проблеми, які існують, притаманні й іншим ЗПО нового типу, їх можна вирішувати тільки спільними зусиллями.

Однією з найгостріших проблем є залучення якомога більшої кількості вихованців до заходів, спрямованих на формування й розвиток їхніх здібностей. Проаналізувавши матеріал, можна зробити висновок, що такими заходами охоплено близько 35—40 % вихованців закладу. А це мало для ЗПО нового типу.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

- ✓ Гуманізм.
- ✓ Демократизм.
- ✓ Природовідповідність.
- ✓ Системність.
- ✓ Принципи розвивального навчання.
- ✓ Єдність інтелектуального, морального, фізичного та естетичного розвитку.
- ✓ Культуровідповідність.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Пошук і цілеспрямований вияв обдарованих дітей. Створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, духовного, морально-етичного, фізичного розвитку особистості. Розробка і впровадження нового змісту освіти, прогресивних технологій навчання. Виховання національно-свідомого громадянина України. Здійснення просвітницької та видавничої діяльності.

УМОВИ НЕОБХІДНІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Методична робота з виявлення обдарованості дітей та її розвитку визначається декількома чинниками. Чи не найважливіший серед них - особистісний. Творчий педагог, який сам прагне до досягнення високих результатів, є тим прикладом, що допомагає вихованцеві цілком свідомо, з урахуванням своїх здібностей здійснити розвиток талантів. Вміння педагога методично правильно організувати цей процес згодом дасть дітям змогу досягти високих результатів.

З іншого боку, формальне ставлення педагога до своїх обов'язків, лише прояв професійної майстерності (і не більше) залишає дитину поза межами пізнання свого єства. Як не дивно, такі вчителі-професіонали виховують своїм прикладом та ставленням до справи таких самих професіоналів. У житті значна частина дітей навчена цими педагогами, обмежена рамками особистих стереотипів, сформованих дорослими. І часто молоді люди не можуть зіставити свої бажання із здібностями. В результаті в їхньому прагматизмі відчувається ностальгія за тим, що не було розкрито ні в школі, ні в подальшому дорослому житті. Тому людина втрачає час, зусилля для подолання перешкод у досягненні поставлених самим життям завдань. Отже, вихованець є дзеркальним відображенням керівника. А це веде до того, що в нас так багато вчителів-професіоналів і набагато менше особистостей.

У цьому парадокс всієї системи освіти: в містечках учні отримують глибші, ґрунтовніші знання, якщо вони до цього прагнуть. Але часто їм складно адаптуватися в новому студентському середовищі. І приємно, що саме такий бар'єр наші діти подолали: їм легко вдається пристосуватися до нових умов. Вони стають лідерами, вміють спілкуватися й вирішувати життєві проблеми. У цьому особливість кожного освітнього закладу нового типу: соціалізувати вихованця, дати максимум варіантів розв'язання проблем.

Крім педагогів-особистостей здібних учнів формує ще й середовище. Оригінальність, неординарність дітей у провінціальному середовищі не розуміють. Вони мають високий рівень знань, наполегливі у навчанні, але їхню нестандартність, яка не вписується в рамки буденності, оточення намагається не визнавати. В результаті діти або стають „революціонерами," або перетворюються на „гвинтики", втрачаючи індивідуальність, прагнучи загубитись у „сірій масі".

Отже, соціальне середовище прагне загнати дитячу оригінальність в рамки своєї обмеженості... І навпаки, поставте дитину в розвивальне середовище, і кожен з керівників гуртків зуміє задовольнити її потребу в постійному зростанні, навіть переосмисленні своїх цінностей і, зрештою, оточення дасть поштовх до самореалізації, змусить її поважати себе.

Отже, вчитель-особистість та середовище - це два чи не найважливіші зовнішні чинники, які відіграють, провідну роль у виявленні та розвитку талантів і здібностей особистості.

Необхідною умовою для розвитку і виявлення здібностей вихованця є психологічний супровід. Визначення ступеня учнівських досягнень, порівняння творчих характеристик відносно віку і, головне, прогнозування подальшої діяльності — такі завдання стоять перед психологом. Через нерозуміння ролі психолога у навчальних закладах значна їх частина не виконує своїх професійних обов'язків і не має достатнього досвіду, бажання щось кардинально змінювати.

МЕТОДИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ЕФЕКТИВНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

- ✦ Повага до бажання дітей працювати самостійно.
- ✦ Індивідуальний підхід до особистості вихованця. Врахування психологічних особливостей.
- ✦ Створення розкріпаченої атмосфери, виключення будь-якого тиску на дитину.
- ✦ Схвалення результатів діяльності в одній галузі з метою спонукати бажання випробувати себе в інших галузях діяльності.
- ✦ Підкреслення позитивного значення індивідуальних відмінностей.
- ✦ Надання авторитетної допомоги дітям, які висловлюють на відміну від інших, точку зору і у зв'язку з цим відчувають тиск з боку ровесників.
- ✦ Здобуття максимальної користі з хобі, захоплень та індивідуальних нахилів.
- ✦ Заохочення максимальної захопленості у спільній діяльності.
- ✦ Терпиме ставлення до можливого безладдя.
- ✦ Переконавання дітей, що керівник є їхнім однодумцем, а не ворогом.

***Я взагалі не вірю в одну єдину силу таланту, без наполегливої роботи.
Видихається без неї найбільший талант, як затихне в пустелі
джерело, що не пробиває собі дороги через піски ...***

Федір Шаляпін

***Всяка дитина певною мірою є генієм, і всякий геній певною мірою - дитина.
Спорідненість обох виявляється в наївності і піднесеній простоті.***

Артур Шопенгауер

7. Професіограма керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО

Останнім часом до позашкільної освіти висуваються додаткові вимоги щодо підготовки молоді до майбутньої діяльності, а саме вирішення життєвих викликів сучасного інформаційного суспільства. А отже, внаслідок постійних вимог роботодавців до працівників ЗПО виникає потреба підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти та вже працюючих вчителів до майбутньої професійної діяльності в ЗПО. У зв'язку з цим, проблема розробки професіограми педагога ЗПО, тобто керівника гуртка, є безумовно актуальною. В межах нашого дослідження, питання стосується професіограми керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО.

Гурткові заняття фізико-математичного напрямку в науково-технічному та дослідницько-експериментальному відділах ЗПО – повноцінна ланка в системі неперервної фізико-математичної освіти, яка оперативніше, ніж школа, реагує на зміни у суспільстві, надає учнівській молоді широкі можливості для розвитку творчого потенціалу, вільного самовизначення та самостійності кожного вихованця. В свою чергу, а керівники гуртків мають можливість творчо підходити до моделювання занять, активно впроваджуючи різноманітні можливості формування творчої активності вихованців. Але перш ніж розпочати роботу на посаді керівника гуртка ЗПО, виникає необхідність ознайомлення зі специфікою роботи в закладі, яка найкраще може бути окреслена саме у професіограмі керівника гуртка – педагога ЗПО.

Професіограми вчителя можна зустріти, як в роботах відомих вчених (В.Сластоніна, Є. Антипової, М. Болдирєва та інших), так і працівників кадрової служби окремого закладу, методичної служби територіальних відділів освіти, окремих осіб. Стосовно ж професіограми керівника гуртка ЗПО, то існують поодинокі спроби її створення діловодами окремих ЗПО. Наш інтерес відносно професіограми керівника гуртка пов'язаний, насамперед з тим, що вона дозволяє з нової, сучасної точки зору підійти до розуміння й визначення такої педагогічної

професії, як педагог ЗПО, уточнити її роль в сучасному світі, донести важливість педагогічної професії до студентів і молодих фахівців, підкріпити їх мотивацію і прагнення знайти себе саме в професії педагога ЗПО, незважаючи на складності, які відчувають її представники в сучасному світі.

Вітчизняні вчені-методисти постійно опікуються проблемами загально-професійної підготовки вчителя, розробкою й оновленням його кваліфікаційної моделі в рамках державних нормативних освітніх документів: вчителя фізики (П. Атаманчука, Л. Благодаренко, А. Касперського, О. Ляшенка, М. Мартинюка, М. Садового, В. Сергієнка, В. Сиротюка, В. Шарко, М. Шута та ін.), вчителя математики В. Андрущенко, Л. Герасіна, С. Гончаренко, А. Гурджій, В. Кремень, О. Ляшенко, Ю. Мальований, Н. Ничкало, В. Оржеховська, О. Савченко, Г. Терещук, М. Шкіль та ін.) [8], [9].

Питанню висвітлення змісту поняття «професіограма» присвячені праці Е. Зеєра, А. Мозоліна, О. Шквира, Д. Нікітаса та ін. Однак у науковій літературі недостатньо розкрито проблему теоретичних засад укладання професіограми керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО, що і обумовлює актуальність цієї статті.

У філософському словнику професіограму визначають, як науковий опис виду праці та необхідних професійних якостей, що може використовуватись у профорієнтації, підборі кадрів та ін. [4, с 995].

Науковці О. Дубасенюк та О. Ілліна вважають, що професіограма повинна включати в себе свого роду паспорт спеціаліста, його кваліфікаційну характеристику, тобто визначити об'єм і науково обґрунтоване співвідношення громадськополітичних знань, а також програму педагогічних і методичних умінь і навичок [5, с. 312].

Існують різні тлумачення цього поняття, однак, на нашу думку, найточнішим є визначення Л. Спіріна: «Професіограма загально-педагогічна – ідеальна абстрактна модель особистості вчителя, яка комплексно узагальнює (інтегрує) її найсуттєвіші якості, необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності, тобто для розв'язання освітньо-виховних завдань у будь-

якій педагогічній системі (освітньому закладі)» [6, с.7]. Іншими словами, професіограма є своєрідним еталоном, що містить сукупність науково обґрунтованих вимог до загально-педагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок та особистісних якостей сучасного педагогічного працівника.

Питаннями створення професіограм переймалися такі вчені, як І.Зимня, Є. Холостов, П. Павленок, В. Крутецький та ін. Зокрема І. Зимня, розглядаючи проблему професіоналізму педагога, вважає, що при побудові професіограми необхідно враховувати три основні вимоги: *професійну компетентність, гуманістичну спрямованість і міжособистісні відносини*. За таких вимог, вона визначає термін «професіограма» як ідеальну модель «вчителя, викладача, класного керівника, педагога, зразок, еталон, в якій представлені основні якості особистості, якими повинен володіти вчитель: знання, вміння, навички для виконання професійних функцій» [2].

З точки зору психолога В.А. Крутецького, професіограма повинна мати більш розгалужену і конкретизовану структуру професіонально значущих якостей особистості та вмінь, які необхідно мати вчителю: *світогляд особистості* («виховує лише той, хто сам вихований»); *позитивне ставлення до педагогічної діяльності* («не може бути хорошим учителем той, хто байдуже ставиться до своєї роботи»); *педагогічні здібності; професійно-педагогічні знання, вміння та навички – знання в галузі предмета й технології навчання* [3, с. 322-333].

Метр гуманної педагогіки В.А. Сухомлинський виділяє чотири ознаки педагогічної культури вчителя, які необхідно включити до професіограми: *володіння академічними знаннями*, необхідними і достатніми для того, щоб можна було звернутися до розуму й серця вихованця; *регулярне вивчення й аналіз літератури* (педагогічної, психологічної, методичної тощо); *володіння знаннями про різні методи вивчення дитини; володіння мовною культурою* [7, с. 53-66].

Перші варіанти професіограм учителів фізики, математики, біології та ін. за результатами системних науково-методичних досліджень були розроблені у 70-ті роки ХХ ст. Загальноприйнятою стала така структура професіограми

вчителя: 1) цілі й завдання викладання дисципліни у ЗЗС; 2) загально-педагогічні функції вчителя; 3) кваліфікаційна характеристика (сукупність знань, умінь і навичок молодого вчителя – випускника педагогічного ЗВО); 4) умови та шляхи, що забезпечують професійно-педагогічну спрямованість змісту й організації навчально-виховного процесу на відповідних факультетах ЗВО. Так, зокрема, особливістю професіограми вчителя фізики стало розкриття змісту його основних загальнопедагогічних функцій (інформаційної, розвивальної, орієнтаційної, мобілізаційної, конструктивної, комунікативної, організаційної, дослідницької) та визначення переліку кваліфікаційних вимог на рівні знань, умінь і навичок (природничо-наукові, методичні, організаційні) [1, с.15].

Сучасна педагогічна наука продовжує пошук ефективних та оптимальних шляхів цілеспрямованої і поетапної підготовки майбутніх учителів у різних педагогічних системах (освітніх закладах), з використанням різних технологій, передового педагогічного досвіду та добре налагодженою профорієнтаційною роботою. В свою чергу, важливою і необхідною умовою ефективної профорієнтаційної роботи є наявність науково обґрунтованих професіографічних матеріалів, тобто професіограм. Гострота цього питання визначається тим, що школа, професійні навчальні заклади не мають систематизованої професіографічної інформації про світ професій. Складність вирішення вказаного питання обумовлюється і тим, що світ професій є досить динамічним. Відсутність знань про психологічний зміст професій може мати негативні наслідки при виборі чи зміні професії, профілю навчання, працевлаштуванні. Як образно сказав психолог Т. Харрелл: «Опис роботи є серцем профорієнтації».

На нашу думку, професіограма – це ідеальна модель педагогічного працівника ЗПО, яка висвітлює якості особистості, знання, вміння та навички для виконання функцій керівника гуртка.

З метою залучити якомога більше майбутніх та діючих вчителів фізики й математики до роботи на посаді керівника гуртка в ЗПО, нами була здійснена спроба створення професіограми керівника гуртка фізико-математичного

напряму ЗПО. Її складові мало чим відрізняються від складових професіограми вчителя фізики чи математики, тільки мають деякі нюанси, враховуючи специфіку роботи в ЗПО (набір колективу гуртка серед учнівських колективів різних класів та різних шкіл, відсутність оцінок та обов'язковості відвідування). Виходячи з цього, керівник гуртка, повинен не тільки володіти глибокими предметними знаннями, а знаннями з психології, педагогіки, бути комунікабельним, інертним та володіти новітніми технологіями та методиками навчання й виховання. Тобто, головною й постійною вимогою, що висувається до керівника гуртка ЗПО, є наявність спеціальних знань у тій галузі, якій він навчає, широка ерудиція, педагогічна інтуїція, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури й моральності, професійне володіння різноманітними методами навчання й виховання учнів, любов до дітей, до педагогічної діяльності. Без будь-якого з перерахованих елементів успішна педагогічна робота в ЗПО неможлива вже на першому її етапі – етапі набору навчальної групи гуртка.

Професіографічна інформація змушує особистість «аналізувати» себе, «приміряти» себе до професії, проводити, таким чином, самоконсультацію відносно вибору професії, профілю професійного навчання, працевлаштування.

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити складові професіограми сучасного керівника гуртка фізико-математичного напрямку ЗПО, що представлені на рисунку.

З цією метою, необхідно створити більш детальну професіограму керівника гуртка ЗПО за наступною схемою:

КЕРІВНИК ГУРТКА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО НАПРЯМУ ЗПО

1. Загальна характеристика професії.

Позашкільна освіта впродовж останніх років посіла вагоме місце в системі безперервної освіти й стала її невід'ємною ланкою як важлива складова, щовідкриває безмежні можливості для реалізації європейського вибору України. Значущість позашкільної освіти в національній освіті визначають такі її принципи, як гуманізм, демократизм, єдність загальнолюдських і національних цінностей, безперервність, наступність, багатокладність, варіативність, добровільність, практичне спрямування, співтворчість, духовність, індивідуальний підхід, масовість.

Мета позашкільної роботи полягає у створенні умов для розвитку й саморозвитку особистості дитини, розширення її світогляду, формування стійких інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, організації змістовного дозвілля тощо. Робота в умовах позашкільної освіти вимагає від педагогічних працівників усвідомлення мети, завдань, принципів, функцій, володіння формами і методами організації дозвілєвої діяльності дітей

Професійна компетентність керівника гуртка позашкільного навчального закладу складається із ключових, базових та спеціальних компетентностей. Ключові компетентності виявляються в здатності вирішувати професійні завдання та використовувати інформаційні, комунікативні, соціально-правові засади поведінки особистості в суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку професійної діяльності (уміння бачити особистість дитини в освітньому процесі, взаємодіяти з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу, орієнтувати навчально-виховний процес на виконання мети

конкретного ступеня позашкільної освіти). Спеціальні компетентності відображають специфіку конкретної або надпредметної царини професійної діяльності (реалізація ключових та базових компетентностей в діяльності конкретного гуртка).

Серед основних характеристик компетентностей керівника гуртка можна назвати такі, як:

- здатність задовольняти індивідуальні та соціальні потреби;
- мати оперативні та мобільні знання та вміння застосовувати їх в конкретній ситуації;
- здатність ухвалювати оптимальні рішення в будь-якій ситуації;
- здатність співпрацювати з різними учасниками навчально-виховного процесу;
- мати комунікативні вміння; мати певні ціннісні орієнтири;
- здатність до самоаналізу та саморозвитку.

Якщо ж говорити про керівника гуртка фізико-математичного напрямку, то його компетентність відіграє велику роль у підготовці підростаючого покоління, готових працювати в різноманітних галузях людської діяльності – техніки, природничих наук, комп'ютерних та інформаційних технологій, економіки, менеджменту, бізнесу і т.д. Це пояснюється тим, що роль фіз-мат-дисциплін в пізнанні закономірностей різних явищ природи та суспільства все більше зростає. Йде інтенсивний процес математизації знання, залучення математичного апарату до досліджень у царині природничих, гуманітарних та суспільних наук, що в свою чергу формує певний рівень математичної культури майбутніх студентів вишів, які є теперішніми вихованцями гуртків в позашкільному закладі. При цьому, рівень їх фізико-математичної підготовки під час гурткових занять повинен бути таким, щоб він зміг дозволити майбутнім студентам створити і впроваджувати технології, сама основа яких може бути невідомою під час теоретичних занять.

Модернізація системи освіти і поява нових освітніх орієнтирів не могли не торкнутися шкільної математичної освіти. Останнім часом серйозно змінюються

уявлення про те, якою повинна бути фізико-математична підготовка в ЗЗС. Проведення гурткових занять фізико -математики напрямку в ЗПО давно вже перестало концентруватися навколо завдання формування предметних знань і умінь, тепер необхідно орієнтуватися на освітні результати зовсім іншого типу. На перший план виходять завдання формування інтелектуальної, дослідницької культури вихованців:

- здатності учня самостійно мислити,
- самому будувати траєкторію отримання знань,
- пізнавати ситуацію, що вимагає застосування математичних знань та фізичних законів, і ефективно діяти в ній,
- використовуючи набуті знання в якості особистого ресурсу.

Важливою метою гурткових занять фізико-математичного напрямку є розвиток відповідного мислення, інтуїції, творчих здібностей, необхідних для продовження освіти і для самостійної діяльності у застосуванні здобутих навиків в майбутній професії.

Це означає, що потрібно змінювати підхід до навчання фізики й математики, їх законів та закономірностей зі *знаннєвого* (тверде і міцне засвоєння зразків, методів і алгоритмів, засноване на запам'ятовуванні) на *діяльнісний* (освоєні способи діяльності та мислення дозволяють створювати, удосконалювати, застосовувати методи і алгоритми).

Одне з головних завдань – навчити вихованця вчитися, навчити самостійно здобувати знання – вирішується не в загальному плані, а саме на кожному занятті.

Гурткове заняття – це педагогічний твір, і тому він повинен відрізнятися цілісністю, взаємозв'язком частин, єдиною логікою розгортання діяльності керівника гуртка та його вихованців

Для успішного навчання фізики та математики в ЗПО, для розуміння, засвоєння і поглиблення навчального матеріалу у вихованців повинні бути сформовані три складові мислення:

- високий рівень елементарних розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, виділення головного, класифікації та ін.);
- високий рівень активності, розкритості мислення, що виявляється в продукуванні великої кількості різних ідей, виникненні декількох варіантів вирішення проблеми;
- високий рівень організованості і цілеспрямованості мислення, що виявляється в умінні виділити головне, використовувати схеми, таблиці та ін..

В епоху інформаційних технологій очевидно, що для того, щоб відповідати очікуванням вихованців, керівнику гуртка фізико-математичного напрямку замало володіти глибокими предметними знаннями, йому необхідно знати і володіти новими освітніми технологіями навчання та виховання.

Також педагогічна діяльність керівника гуртка характеризується певними освітніми ситуаціями, які повинен організовувати будь-який педагог ЗПО з метою створення в колективі гуртка розвивального середовища. Основними з них є:

- мотивація вихованців на реалізацію тієї чи іншої роботи, діяльності;
- самостійна, мотивована навчальна робота вихованців, діяльність (самостійне здійснення різних видів роботи, в процесі яких відбувається формування вмінь, понять, уявлень, — пошук потрібної інформації, проектування і реалізація своєї діяльності й усвідомленість мети роботи та відповідальності за результат);
- здійснення вихованцями самостійного вибору (теми, рівня складності завдання, форм і способів роботи тощо);
- наявність групової проективної роботи вихованців (визначення тем і проблем, розподілення обов'язків, планування, дискусія, оцінка і рефлексивне обговорення результатів);
- оцінювання, що дозволяє і допомагає вихованців самому оцінювати рівень своїх досягнень і вдосконалювати їх.

Специфіка професійної діяльності керівника гуртка обумовлена його громадським призначенням. Щоб стати справжнім фахівцем педагогічної справи в ЗПО необхідно:

- мати глибокий інтерес до предмету та процесу його викладання у вільний від навчання час;
- набути ґрунтовної підготовки з циклу фундаментальних дисциплін, предметів психолого-педагогічного циклу, теорії та методики викладання;
- володіти мистецтвом цілеспрямованого творчого спілкування з дітьми, методами та прийомами регулювання їхньої поведінки;
- вміти аналізувати результати власної роботи та вносити відповідні корективи;
- постійно вивчати вдалий педагогічний досвід та підвищувати власну кваліфікацію.

Основними *компетентностями* сучасного керівника гуртка є:

- уміти вчитися разом зі своїми вихованцями, самостійно заповнювати свої освітні прогалини;
- уміти займати експертну позицію стосовно компетенцій, які демонструються вихованцями у різних видах діяльності, й оцінювати їх за допомогою відповідних критеріїв;
- уміти планувати й організовувати самостійну діяльність вихованців (визначати цілі й освітні результати дитини мовою вмінь, оцінювати навчальний процес, включаючи вихованців до різних видів роботи і діяльності, враховуючи їх нахили, індивідуальні особливості й інтереси, мотивувати вихованців, включаючи їх до різноманітних видів діяльності, що дозволяють їм напрацювати потрібні компетенції);
- уміти помічати нахили кожного вихованця і відповідно до них визначати найбільш прийнятні для нього навчальні матеріали чи сферу діяльності;
- володіти проектним мисленням, вміти організовувати вихованців і керувати груповою проектною діяльністю;

- володіти дослідницьким мисленням, уміючи організувати дослідницьку роботу вихованців і керувати нею;
- використовувати систему оцінювання, що дозволяє учням оцінювати свої досягнення;
- уміти здійснювати рефлексію своєї діяльності і поведінки, уміти її організувати в вихованців у процесі навчальних занять;
- уміти організувати понятійну роботу вихованців;
- уміти проводити заняття в режимі діалогу і дискусії, створювати атмосферу, в якій вихованці хотіли б висловлювати свої сумніви, думки і точки зору на предмет, що обговорюється, дискутувати не тільки між собою, але і з керівником гуртка, розуміючи, що власна точка зору може бути також піддана сумніву і критиці;
- володіти комп'ютерними технологіями і використовувати їх у процесі навчання.

Тобто, основними *критеріями оцінки* професійної майстерності педагогів-позашкільників, на наш погляд, є:

1. Збереження контингенту дітей.
2. Рівень проведення гурткових занять.
3. Рівень методичного та дидактичного забезпечення навчально-виховного процесу.
4. Рівень педагогічних досягнень (участь у педагогічних ярмарках, розробка програм, посібників, рекомендацій тощо).
5. Участь у роботі педрад, методичних рад, засіданнях методичних об'єднань.
6. Результативність участі вихованців в обласних та всеукраїнських масових заходах (олімпіадах, турнірах, конкурсі-захисті робіт МАН тощо)
7. Співпраця з вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, громадськими організаціями.
8. Співпраця з батьками.

9. Створення навчального кабінету, поповнення його експонатами за профілем діяльності гуртка, дотримання санітарно-гігієнічних умов тощо.
10. Робота педагога з питань попередження дитячого травматизму під час проведення лабораторних робіт, випробувань власних винаходів тощо.
11. Самоосвіта педагога.

2. Санітарно-гігієнічні умови та безпека праці

Професійна діяльність педагога-позашкільника належить до напруженої розумової праці. Обмежень щодо статі та віку професія не має. Обов'язки керівника гуртка з успіхом виконують як чоловіки, так і жінки, молодь і люди, збагачені життєвим досвідом.

Нормативне педагогічне навантаження керівника гуртка складає 18 учбових годин на тиждень. При цьому, навчальні заняття проходять в другій половині дня (після закінчення уроків в закладі загальної середньої освіти) та на вихідних. Поняття канікул в позашкільній освіті не існує. Заняття проводяться за розкладом, що розглянутий та затверджений на початку навчального року керівником відповідного ЗПО. Працює керівника гуртка, як і вчитель, з вересня по травень. Під час оздоровчої кампанії, керівника гуртка виконує функції вожатого, якщо не задіяний у літніх профільних школах відповідного спрямування (математичні або фізичні профільні школи). Йому надається щорічна відпустка на 42 календарні дні, найчастіше влітку.

Керівник гуртка під час проведення занять майже завжди рухається. Розумове та емоційне напруження, підвищена уважність супроводжують його працю при підготовці до занять і під час їх проведення.

Працює керівник гуртка у закритому приміщенні (лабораторії) або спеціалізованому кабінеті ЗПО, до його послуг методичний кабінет закладу.

Керівники гуртків постійно перебувають під медичним наглядом, проходять медичну комісію згідно з наказом Міністерства освіти і науки один раз на рік перед початком оздоровчої кампанії (травень) або перед початком навчального року (серпень).

Керівник гуртка має бути добре обізнаним з правилами пожежної безпеки, вміти надавати першу долікарську медичну допомогу, безпечно користуватися електрифікованою та обчислювальною технікою, проекційною аудіо та відео апаратурою, пультами дистанційного управління.

3. Вимоги професії до особистості працівника

До особистості керівника гуртка висуваються дуже високі вимоги. Специфіка функцій професійної діяльності педагога в ЗПО вимагає органічного поєднання особистісних та професійних якостей, широкої освіченості, а тому підготовка такого фахівця ґрунтується на тлі практичного людинознавства. Професійні стандарти, вимоги до таких фахівців базуються на кодексі етики та професійних умінь.

Щоб бути висококваліфікованим фахівцем, керівник гуртка має володіти певними професійними якостями, основними серед яких є:

- доброзичливе і зацікавлене ставлення до вихованців;
- готовність сприймати конструктивну критику від колег і вихованців,
- здійснюючи корективи у своїй діяльності;
- власна думка про соціальну ситуацію й оточуючий світ, здатність поділитися нею з вихованцями;
- вміння утримуватися від ролі «криниці мудрості і знань»;
- розуміння інших людей, які мають інші цінності, інтереси і здібності;
- вміння бути відкритим для будь-яких думок вихованців з питань, що обговорюються;
- вміння спокійно реагувати на в'їдливі зауваження на свою адресу;
- вміння ділитися з вихованцями своїми думками і почуттями;
- демонстрування компетентної поведінки — власної відповідальності за результат, здатність до кооперації, діалогу тощо;
- досконале знання свого предмету і демонстрування захопленості ним;
- використання чіткої, зрозумілої, гнучкої мови з образними висловленнями.

Професія педагога в ЗПО вимагає від людини доброї підготовки з математики, фізики (навчального матеріалу), знання його наукових засад,

орієнтування в історії відповідної науки та зв'язках з іншими науками. Його методична підготовка передбачає засвоєння шляхів, методів та методик викладання, в тому числі використання педагогічного досвіду, наприклад, у галузі застосування в навчанні комп'ютерної техніки.

Для виконання професійних обов'язків залежно від їх складності, місця роботи необхідним є рівень освіти — бакалавр, спеціаліст, магістр. Обираючи професію керівника гуртка слід враховувати власні сили і можливості, здібності, оскільки не кожен може за своїми індивідуально-психологічними і психофізіологічними якостями та властивостями стати успішним спеціалістом цього фаху. Так, професія педагога-позашкільника пред'являє певні вимоги до сенсорно-перцептивної сфери людини, основними з яких є: високо розвинена чутливість усіх відчуттів, розвинене сприймання, високий рівень концентрації, переключення і розподіл уваги, координація рухів, високий рівень самоконтролю, швидкість реакцій. Що до інтелектуальної сфери, то професія керівника гуртка вимагає високого рівня розвитку оперативної, довготривалої і короткочасної пам'яті, високого рівня розвитку теоретичного, словесно-логічного мислення. Педагогу необхідне вміння грамотного мовлення, добра дикція, високий рівень загального інтелекту з перевагою вербального інтелекту. Вимогами до емоційно-вольової є: емоційна стабільність, впевненість у собі, високий самоконтроль і саморегуляція, вміння діяти швидко і рішуче.

Керівник гуртка має бути носієм високого рівня культури, адже тільки до такої людини прийдуть діти за власним бажанням і вибором у вільний від навчання час. Йому притаманні інтелігентність, володіння науково-гуманістичним світоглядом, володіння системою знань і уявлень про Людину як про істоту духовну, соціальну, вміння аналізувати сучасну політичну і соціально-економічну ситуацію, володіння знаннями про інформаційні процеси в природі і суспільстві.

Основними якостями, які забезпечують успішність професійної діяльності керівника гуртка є:

Здібності	Особистісні якості, інтереси і схильності
<ul style="list-style-type: none"> - викладацькі здібності; - ораторські здібності; - організаторські здібності; - вербальні здібності; - комунікативні здібності; - добре розвинена пам'ять; емоційна стійкість; високий рівень розвитку розподілу уваги; - психічна й емоційна урівноваженість; - здібності до співчуття; - сила волі; - високий рівень інтелекту; - сильна, рухлива нервова система. 	<ul style="list-style-type: none"> - схильність до роботи з дітьми; - уміння зацікавити своїм задумом, «повести» за собою - висока ступінь особистої відповідальності; - самоконтроль, терпимість, урівноваженість; - інтерес і повага до іншої людини; - прагнення до самопізнання, саморозвитку; - цілеспрямованість; - артистизм, тактовність; - вимогливість до себе і до інших; - спостережливість; - допитливість.

4. *Професійне навчання*

Поняття «професія керівника гуртка» не існує, але працювати керівником гуртка фізико-математичного напрямку може вчитель фізики, математики, який отримав педагогічну освіту в педагогічному училищі (коледжі) або вищу педагогічну освіту в ЗВО на відповідному факультеті. Професію ж вчителя фізики, математики ж можна отримати в педагогічному коледжі (навчання на базі повної середньої освіти — 3 роки) або в педагогічному інституті, університеті (навчання на базі освіти, отриманої у колледжі — 3 роки, на базі повної середньої освіти — 5 років).

Абітурієнти зараховуються на навчання за результатами незалежного зовнішнього оцінювання. Навчання здійснюється у денній та заочній формах. Навчання можливе за кошти державного бюджету та на контрактній основі.

Після закінчення навчання і складання державних іспитів випускник отримує диплом про присвоєння кваліфікації спеціаліста, бакалавра, магістра (після закінчення магістратури).

5. Протипоказання до навчання та професійної діяльності

Педагогічна професія керівника гуртка в ЗПО складна, тому тим, хто мріє про неї, слід обов'язково враховувати свій стан здоров'я. Якщо випускник школи, ліцею вступає до коледжу, педінституту, університету і має значні вади опорно-рухового апарату або розлад функцій нервової системи, то навіть отримавши необхідні знання він не зможе присвятити себе роботі з дітьми.

До основних медичних протипоказань до навчання та оволодіння професією вчителя, окрім вищенаведених, належать наявність захворювання туберкульозом, інфекційних захворювань, вад мови.

Головними обмеженнями щодо оволодіння професією педагога-позашкільника (керівник гуртка ЗПО) з боку індивідуально-психологічних і психофізіологічних особливостей є: невисокий рівень розвитку розподілу, переключення та концентрації уваги, низький рівень абстрактно-логічного, наочно-образного мислення, емоційна нестабільність, відсутність такту, відповідальності, доброзичливості, принциповості, самоконтролю, наполегливості у досягненні мети.

6. Підвищення кваліфікації

На відміну від вчителів, керівникам гуртків не присвоюється відповідна кваліфікаційна категорія (друга, перша, вища). Але педагоги ЗПО також атестуються кожні 5 років «на відповідність займаній посаді» з можливістю підвищити свій тарифний розряд (з 10 до 13) в залежності від стажу роботи та досягнень вихованців гуртка. Необхідною умовою атестації є курси підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти. Останні можуть організовувати курси окремо для керівників гуртків відповідного відділу (дослідницько-експериментального чи науково-технічного), якщо набралася група. В протилежному випадку, керівники гуртків фізико-математичного напрямку можуть проходити курси підвищення кваліфікації разом з вчителями відповідних дисциплін – математики чи фізики. Керівник гуртка має право на позачергову атестацію (підвищення тарифного розряду), або отримати нарахування надбавок за свою роботу (якщо тарифний розряд вже 13) у випадку,

коли його вихованці досягли високих результатів у конкурсах всеукраїнського або міжнародного рівнів. Керівникові гуртка з найвищим тарифним розрядом може бути присвоєна кваліфікаційна категорія «керівник гуртка – методист» за особливі заслуги і вклад у розвиток педагогічної науки, за наявності друкованих праць, розробок навчальних планів для організації роботи гуртка, за поданням Міністерства освіти і науки.

7. Заробіток та перспективи зайнятості

Заробітна плата керівника гуртка залежить від тарифного розряду, який, в свою чергу, від досвіду роботи і нараховується відповідно до тижневого навантаження. Розмір оплати праці (ставки) підвищується залежно від тарифного розряду, відпрацьованого стажу, причому до педагогічного стажу не зараховується час навчання в навчальному закладі. До встановлених ставок додається доплата за високі результати вихованців у конкурсах, що призначається двічі на рік (з вересня до грудня – за результатами минулого навчального року, з січня до червеня – за результатами роботи в I семестрі навчального року).

Якщо керівник гуртка працює у закладі недержавної форми власності, то там діють інші умови оплати праці, що обумовлюються в контракті по найму. Заробітна плата в таких закладах висока і є комерційною таємницею.

Вірогідність працевлаштування на посаду керівника гуртка в ЗПО цілком реальна, включаючи випадки – за сумісництвом. Тобто, завдяки тому, що заняття в ЗПО проходять в другій половині дня, в першу половину дня можна буде працювати на іншій посаді в іншому закладі. Зазвичай, керівниками гуртків фізико-математичного напрямку працюють вчителі фізики, математики, або ж викладачі відповідних дисциплін вищих навчальних закладів.

З переходом країни на нові ринкові умови підвищуються вимоги до осіб, які займаються педагогічною діяльністю. Гарантію щодо зайнятості педагогам ЗПО дає їх висока кваліфікація, педагогічна майстерність, а також можливість розширення сфери компетенції. Це майже завжди забезпечує отримання робочого місця в державному навчальному закладі.

Ми вважаємо, ознайомившись з професіограмою професії «Керівник гуртка ЗПО» чи то студент, чи то людина з певним досвідом роботи, зможе отримати певне уявлення про можливості та перспективи роботи в ЗПО.

Тобто, професіограма моделює передбачуваний результат, який існує в ідеалі та визначає систему вимог до фахівця, що дає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів і також удосконалювати програму формування особистості майбутнього фахівця.

Отже, професіограма керівника гуртка фізико-математичного напрямку ЗПО – це складна система специфічних особистих якостей (морально-психологічні риси), професійних характеристик (або компетенцій), психолого-педагогічних знань, навичок і вмінь, яка постійно збагачується новими рисами педагога-позашкільника залежно від вимог держави та суспільства.

Однак, які б реформи й модернізації в галузі освіти не відбувалися, всі вони зрештою фокусуються на педагогові як творчій, соціально активній, професійно компетентній особистості, котра адаптована до неоднозначних суспільних реалій і спроможна передавати свій досвід молодому поколінню у освітньому процесі як ЗЗС, так і ЗПО.

Виходячи з реалій сьогодення, професіограма педагога ЗПО не є усталеним поняттям, бо суспільний розвиток висуває до складових професіограми нові вимоги, що знаходить відображення в нових вимогах до особистості та професійної діяльності педагога, рівня його знань, вмінь і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бушок Г.Ф., Венгер Е.Ф. Методика преподавания общей физики в высшей школе. Киев, 2000. 415 с
2. Зимня І.А. Ключові компетенції – нова парадигма результату освіти. URL: <http://www.rsuh.ru/article.html?id=50758>
3. Крутецкий В. А. Психология математических способностей школьников. Москва, 1968. 432 с.

4. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов Минск, 1998. 1296 с.
5. Практикум з педагогіки: Навч. посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк та А.В. Іванченка. Київ, 1996. 432с.
6. Спирин Л.Ф. Профессиограмма общепедагогическая. Москва, 1997. 33 с.
7. Сухомлинский В.А. Сто советов. Киев, 1984. 254 с.
8. Шарко В.Д. Технології компетентісно-орієнтованого навчання природничих дисциплін. Теоретико-методичні основи вдосконалення системи освіти: дидактичний аспект : колективна монографія / за ред.Г.С.Юзбашевої. Херсон: КВНТЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С.13-78
9. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект. Посібник для вчителів і студентів. Київ, 2007. 220 с.

ВИСНОВКИ

Теоретичні знання, практичні уміння і навички, що їх набувають учні в результаті засвоєння основ наук, дедалі поглиблюються і усвідомлюються в процесі практичної позакласної навчально-дослідної і суспільно корисної роботи гуртків. Гуртки в ЗПО — це самодіяльні об'єднання учнів, одна з форм позашкільної роботи. Згідно із Законом України «Про позашкільну освіту» - «гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання є освітньою підсистемою допрофесійної підготовки учнів» і повинна в розглядатися як повноправна та надзвичайно важлива складова освітнього процесу, в рамках якої педагоги зобов'язані надавати високоякісні та професійні освітні послуги.

Науково-методичну роботу Глухівського МЦПО спрямовано на забезпечення якісного науково-методичного і психологічного супроводу діяльності закладу. Серед традицій закладу – проведення науково-практичних конференцій, семінарів-практикумів, педагогічних форумів. Узагальнені матеріали з досвіду роботи кращих педагогічних працівників колективу презентуються під час обласних, всеукраїнських і міжнародних методико-педагогічних заходів; висвітлюються в науковій літературі, центральних і регіональних фахових виданнях, на сайті Глухівської міської ради, Відділу освіти та сайті закладу.

Технологічно важливою є робота щодо концептуалізації процесів розвитку, зумовлених об'єктивними чинниками соціально-економічного розвитку країни та регіону, ідеями освітньої євроінтеграції, глобалізації інформаційно-комунікаційного простору. Насамперед це стосується розроблення концептуальних і програмних документів, зокрема щодо розвитку закладу як лідера регіональної соціально спрямованої освітньої системи (соціально-освітнього кластера), а також розвитку позашкільної освіти в місті. Важливими напрямками роботи педагогічного колективу є впровадження концептів ефективного управління процесами розвитку, сформованих на основі

технологій сучасного освітнього менеджменту, ідей державного-громадського управління навчальним закладом. Соціально зумовленою є робота щодо вдосконалення освітнього процесу, зокрема створення ефективних моделей виховної роботи, спрямованих на пізнання рідного краю, патріотичне виховання, формування у вихованців загальної культури та культури здоров'я, розвитку учнівського самоврядування.

Концептуалізація збереження і розвитку закладу в умовах реформування освіти в Україні не можлива без вдосконалення й урізноманітнення форм співпраці із закладами загальної середньої, вищої освіти, державними установами, громадськими організаціями, батьківською громадськістю.

Найпоширенішими є науково-освітні (предметні) гуртки. Зміст і ефективність роботи гуртків залежать від правильної організації, підготовки і проведення занять. Однією з умов успішного проведення гурткової роботи є правильне і своєчасне планування її та ведення чіткого систематичного обліку. Щоб робота в гуртку зацікавила всіх учнів, які його відвідують, потрібно, щоб вони мали більш-менш однаковий рівень знань та однаковий загальний розвиток. Доцільно об'єднувати в гурток учнів паралельних або двох суміжних класів: 6-х і 7-х, 7-х і 8-х, 8-х і 9-х, 9-х і 10-х. А якщо гурток відвідають учні різних класів (у випадку, коли одні навчаються не перший рік) доцільно використовувати технологію наставництва, тобто вихованці допомагають керівникові гуртка навчати гуртківців першого року навчання.

Неймовірна кількість гуртків за уподобаннями, бажаннями не тільки дає широкі можливості всебічного розвитку учнів, а і розширюють їх внутрішню культуру, а, головне, здібності, таланти.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
2. Баранова Н.П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Харків: ВГ «Основа», 2009, 211 с.
3. Богосвятська А.І., Кіба М.В. Давайте відпочинемо! Острівець здоров'я, усмішок і позитиву на уроці. Випуск перший «Сезонні валеохвилинки» Посіб. для вчителя-практика. Київ: Задруга, 2017. 64 с.
4. Богосвятська А.І., Кудрик Л.Г. Сучасний педагог – тренер з розвитку і гармонізації особистоті. Посіб. для вчителя-практика. Львів: Растр -7, 2018. 56 с.
5. Вукіна Н., Дементієвська Н. Критичне мислення: як цього навчати. Харків: Основа, 2007. С.7-9.
6. Збірник інформаційно-методичних матеріалів (на допомогу педагогам позашкільних навчальних закладів у реалізації обласної цільової соціальної прогр. розвитку позашкільної освіти ...) / уклад. Н.Давидюк, А.Намчук, Н.Полицяк та ін. Рівне: РОШПО, 2012. 63 с.
7. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКШПО, 2017. 60с.
8. Каганцова Т.М. Використання тренінгових технологій у підготовці керівників гуртків фізико-математичного напрямку позашкільних закладів освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*: зб. наук. пр. Вип. LXXVIII, 2017. С. 215-221. Фахове видання, Index Copernicus.
9. Каганцова Т.М. Професіограма керівника гуртка фізико-математичного напрямку закладу позашкільної освіти. *East European Scientific Journal*. (№ 03(55)) С. 60-67

10. Каганцова Т.М. Методичні інновації в роботі керівників гуртків позашкільного закладу на прикладі Глухівського МЦПО. *«Тенденції розвитку психології та педагогіки»*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 2-3 листопада 2018 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018. ч.2. С.45-48
11. Макаренко В.М., Туманцова О.О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків: ВГ «Основа», «Тріада +», 2008. 254 с.
12. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2005.192 с.
13. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології. Харків: ВГ «Основа», 2003
14. Чаплак Я. Роль критичного мислення у творчих пошуках «внутрішнього камертону душі» особистості. URL:<http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1516>
15. Чернишова Р., Андрюханова В. Мета сучасної школи – компетентність. Директор школи (№8), 2001.С.17-22.
16. Щербань Т. Модель компетентного випускника. Завуч (№ 28), 2005.С.12-19

ДОДАТКИ (Конспекти гурткових занять)

Додаток А

Тема: «Мікроскопічна будова крові людини»

Тип заняття: лабораторна робота.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

Діяльність: розпізнає на малюнках, фотографіях клітини крові; спостерігає та описує: мікроскопічну будову крові людини; дотримується правил: роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; виконання малюнків біологічних об'єктів.

Знання: оперує термінами: кров, лімфа, еритроцити, тромбоцити, лейкоцити; пояснює: взаємозв'язок будови та функцій еритроцитів, лейкоцитів, тромбоцитів.

Ставлення: усвідомлює значення внеску вчених у розвиток знань про внутрішнє середовище організму, в тому числі українських (І. І. Мечніков)

Хід заняття

I. Вступна частина:

1. Організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
3. Мотивація навчальної діяльності
4. Повідомлення теми, мети та завдань

II. Основна частина:

1. Виконання лабораторної роботи

Мета: закріпити знання про будову формених елементів крові людини у зв'язку з виконуваними функціями.

Обладнання та матеріали: постійні мікропрепарати крові людини, мікрофотографії та малюнки крові людини, мікроскопи.

Хід роботи

1. Підготуйте мікроскоп до роботи, переведіть його в робоче положення
2. Розгляньте постійні мікропрепарати крові людини під малим і великим збільшенням мікроскопа.
3. Розгляньте мікропрепарати крові людини й порівняйте побачене з рисунком крові людини.
4. Знайдіть еритроцити, лейкоцити, тромбоцити. Зверніть увагу на:
 - форму клітин
 - розмір клітин
 - наявність ядра у клітинах
5. Заповніть таблицю «Порівняльна характеристика клітин крові людини»

Клітини крові	Кількість клітин у полі зору	Розміри, форма клітин	Особливості будови
Еритроцити			
Лейкоцити			
Тромбоцити			

6. За результатами роботи зробіть висновок:

III. Заключна частина:

Підведення підсумків заняття.

Виховний захід

Тема: Космічна роль фотосинтезу

Мета: розкрити сутність процесу фотосинтезу, вміння шукати причинно – наслідкові зв'язки; формувати висновки, експериментувати; визначати умови для здійснення процесу фотосинтезу і його значення для життя на Землі; продовжувати формування наукового світогляду, розвивати пізнавальний інтерес.

Епіграф заходу: *«Вся сума життя на нашій планеті визначається масштабами фотосинтезу»*

План проведення заходу

I. Вступне слово учителя

Зачитування уривку праці К.Тімірязєва

«Едва ли какой процес, совершающийся на поверхности Земли, заслуживает в такой степени всеобщего внимания, как тот, далеко еще не разгаданный процес, котрый происходит в зеленом листе, когда на него падает луч Солнца. Рассматриваемый с химической точки зрения, - это тот процесс, в котором неорганическое вещество, углекислый газ и вода превращаются в органическое. Рассматриваемый с физической, динамической точки зрения, - это тот процесс, в котором живая сила солнечного луча превращается в химическое напряжение, в запас работы. Рассматриваемый с той и другой точки зрения, - это тот процесс, от которого в конечной инстанции зависят все проявления жизни на нашей планете».

II. Мотивація діяльності

За казкою Фаріда Алекперова (розповідають вихованці)

Колись, дуже давно, більшість рослин на Землі були маленькими і блідими.

І ось вони вирішили звернутися за допомогою до Сонця.

- О Сонце, допоможи нам! – попросили рослини, піднімаючи сухі віти до неба.

Сонце подумало й погодилося:

- Добре, - сказало воно, я подарую вам силу, але за однієї умови: ви будете очищувати повітря, щоб вашим тваринам – друзям дихалося легко й вільно.

Рослини погодилися і заходилися очищувати повітря, і воно відразу стало чистим і прозорим. Сонце теж не залишилося в боргу: воно подарувало рослинам силу, щоб ті виростали, квітнули та давали плоди. Через деякий час на галявині виріс чудовий ліс. Рослини набралися сили, зробилися могутніми й прекрасними. Одні – широкими гіллястими ялинами, другі – стрункими березами, треті – високими дубами. Світ став ще прекраснішим. І все завдяки Сонцю.

1. Глобальні проблеми людства, які можна вирішити, вивчаючи процес фотосинтезу.

Міні – доповіді учнів

- проблема парникового ефекту
- проблема забезпечення харчовими ресурсами
- проблема енергозабезпечення

2. Історія вивчення фотосинтезу

Міні – презентації учнів

- Експеримент ван Гельмонта

У 1630 році голландський лікар Ян Гельмонт хотів довести, що рослини харчуються за допомогою землі і тому проводив дослід: верба, що росте в горщику і поливається водою, за 5 років збільшила вагу на 74 кг, а вага ґрунту зменшилась на 57 г. (було 80 кг – стало 79 кг 943 г). В результаті він зрозумів, що помилявся.

- Експеримент Дж. Прістлі

Англійський хімік Джозеф Прістлі проводив дослід з рослинами та тваринами. Він зробив висновок, що рослини можуть виконувати специфічні функції протилежні диханню.

- Дослід Інгенхауза
- Дослід Сакса

– Досліди К.Тімірязєва

3. Паспорт речовини хлорофілу

«Хлорофіл – це Прометей, який вкрав вогонь у богів і передав його людям»

К.Тімірязєв

4. Демонстрація дослідів

- Отримання спиртової витяжки хлорофілу
- Розділення пігментів за Краусом
- Флуоресценція хлорофілу

Інструктаж з техніки безпеки

5. Масштаби фотосинтезу

Повідомлення учнів

6. Розгадування кросворду

Розгадай кросворд

Х Л О Р О Ф І Л
Т И М І Р Я З Є В
Х Л О Р О П Л А С Т
Ф О Т О С И Н Т Е З
Г Е Л Ь М О Н Т

- Що називають зеленою кров'ю планети ?
- Вчений, який сказав, що хлорофіл – Прометей.
- Пластида зеленого кольору.
- Процес перетворення сонячної енергії в енергію хімічних зв'язків.
- Хто провів дослід з вербою?

VI. Заключне слово учителя

Розробка заняття математичного гуртка з елементами тренінгу та стратегій критичного мислення

Заняття №	Дата
Тема заняття: <i>Піфагор. Теорема Піфагор в завданнях ЗНО та олімпіадних вправах.</i>	
Мета: продемонструвати застосування теореми Піфагора при розв'язанні задач і довести її актуальність і в наші дні.	
<p>Завдання: формування у вихованців таких <i>компетентностей</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пізнавальної: поглиблення знань учнів із геометрії; розвиток позитивної мотивації до цілеспрямованої пізнавальної діяльності ; – практичної: здобуття навичок застосування теореми Піфагора при розв'язанні олімпіадних завдань та завдань ЗНО; розвиток вміння правильно формулювати та вільно висловлювати свої думки; формування навичок презентації отриманих результатів дослідження та публічного виступу; – творчої: розвиток творчих здібностей учнів до проведення пошукового, наукового дослідження щодо Піфагорового вчення, загалом, та відкриття теореми Піфагора, зокрема; формування логічного, аналітичного мислення; – соціальної: формування стійкого інтересу до історії математики та до вивчення біографічних даних, зокрема Піфагора та його системи наавчання; розвиток позитивних якостей емоційно-вольової сфери особистості (наполегливості, цілеспрямованості, здатності аргументовано обстоювати свою думку), творчої ініціативи. 	
Тип заняття комбіноване	
Наочність і обладнання: мультимедійна презентація, кольорові капелюхи, картки-завдання, картки настрою, «передбачення»	

Очікувані результати

Вихованці мають знати і розуміти:

- відомості з історії виникнення теореми Піфагора, біографію Піфагора та деякі напрями його вчення;
- формулювання теореми Піфагора прямої та обернених;
- сфери застосування теореми Піфагора;

Вихованці мають уміти і розуміти:

- записувати терему Піфагора для конкретної задачі;
- розв'язувати олімпіадні задачі, завдання з ЗНО, задачі на кмітливість, сюжетні та логічні задачі;
- складати кластери, сенквейни, кросворди;
- обчислювати вирази на добування кореня з числа;
- користуватися математичною довідковою літературою.

Вихованці мають набути досвід:

- застосування алгоритмів розв'язування задач різних типів за допомогою теореми Піфагора;
- використання доступних джерел для отримання необхідної інформації та роботи з ними;
- творчої самореалізації та самовдосконалення;
- доброзичливого спілкування, висловлення та відстоювання свого ставлення до проблемного питання у відповідності до кольору капелюха (застосування методу «6 капелюхів мислення»)

№	Етапи заняття	Методи, які можна використовуються
1.	Розминка	<ul style="list-style-type: none">- «Сезонні валеохвилинки»- «Девіз заняття»;
2.	Обґрунтування навчання	<ul style="list-style-type: none">- «Асоціації на дошці»;- Ситуація успіху;- Кластери.
3.	Актуалізація (розв'язання тестових завдань ЗНО)	<ul style="list-style-type: none">- «Обери зайве»;- «Знайди помилку»;- «Мозковий штурм»;
4.	Усвідомлення змісту (розв'язання олімпіадних завдань)	<ul style="list-style-type: none">- «Робота в динамічних групах»;- «Хочеш бути математиком? Будь ним!»- Дискусія;
5.	Рефлексія (підведення підсумків заняття)	<ul style="list-style-type: none">- «Шість капелюхів мислення»;- «Сенквейн»;- «Мікрофон».

Хід заняття.

1. Розминка.

Вітання. Налаштування на спільну роботу – *Стратегія «Сезонні валео-хвилинки»*. Пропонуємо гуртківцям виконати:

- 1) Мудру «Знання» (Вона знімає емоційну напругу, стурбованість, занепокоєння. Покращує мислення, активізує пам'ять, відроджує сили.

Методика виконання: Вказівний палець легко торкається подушечки великого, інші три пальці випрямлені та розслаблені. Цю мудру можна виконувати як однією, так і двома руками одночасно.

- 2) Руханка «1-9» (Вихідне положення – стоячи. Цифри від 1 до 9 називати в голос і одночасно малювати різними частинами тіла:

1 – носиком,	2 – правим плечем;
3 – лівим плечем,	4 – правим ліктем;
5 – лівим ліктем,	6 – правим коліном;
7 – лівим коліном,	8 – правим носочком.
9 – лівим носочком;	

Стратегія «Девіз заняття»

Девіз – це художнє вираження квінтесенції заняття. Обговорення змісту девізу налаштовує вихованців на творчий лад, сприяє формуванню органічної потреби в осмисленні почутого.

Наприклад:

Ми – одна команда!

Твій успіх іде на користь мені, а мій – на користь тобі, бо він у нас спільний!

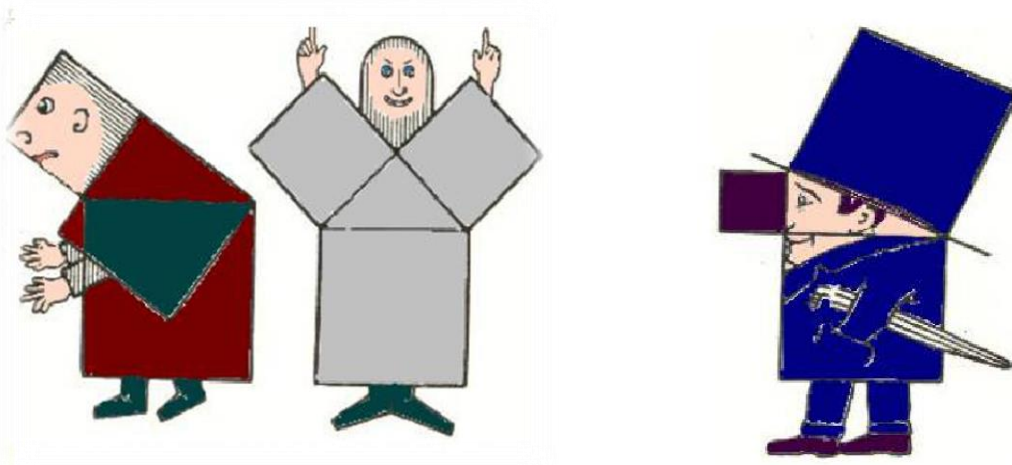
Вперед – розгадаємо магію чисел!

Або Епіграф заняття:

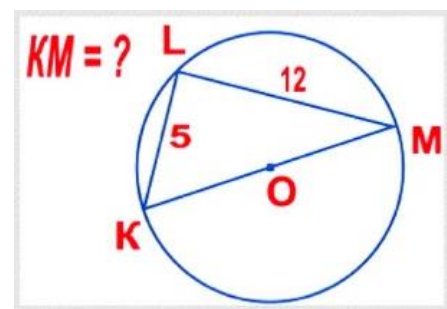
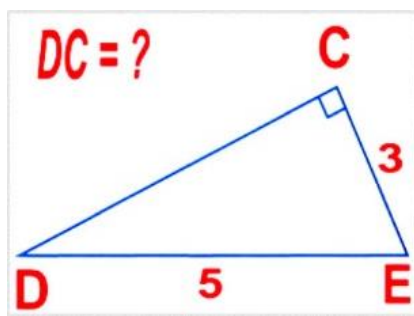
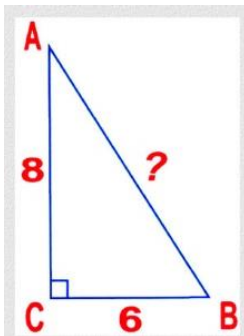

2. Обґрунтування навчання.

Стратегія «Асоціації на дошці»

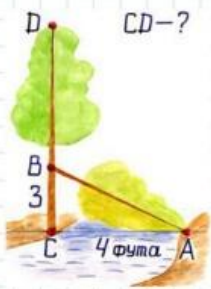

(шаржі з підручника XVI ст, XIX ст. на теорему Піфагора)

Старовинні задачі

Задача індійського математика XII століття Бхаскари

На березі ріки росла самотня тополя. Раптом налетіли вітри і зламали її стовбур. Бідна тополя впала, утворивши кут між стовбуром і поверхнею води річки. Запам'ятай тепер, що в цьому місці річка У чотири лише фути була шириною. Верхівка зламалася, залишивши всього три фути від усього стовбура. Прошу тебе, швидко тепер мені скажи: «Яка за велика в тополі висота?»

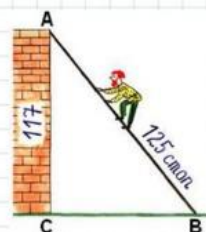
Розв'язання

$$AB^2 = AC^2 + BC^2. \quad AB^2 = 3^2 + 4^2 = 9 + 16 = 25.$$

$$AB = \sqrt{25} = 5 \text{ (футів)}$$

$$1 \text{ фут} = 0,3048 \text{ м, тому } AB = 1,524 \text{ м.}$$

Задача з підручника «Арифметики» Леонтія Магницкого (XVIII століття)

Сталося деякій людині до стіни сходи приставити, стіни ж тієї висота була 117 стоп. І узяв він драбину завдовжки 125 стоп. І дізнатися він хоче, на скільки стоп, що драбину нижнім кінцем від стіни відставити треба.

Розв'язання

$$BC^2 = AB^2 - AC^2.$$

$$BC^2 = 125^2 - 117^2 = (125 - 117)(125 + 117) = 8 \cdot 242 = 2 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 121.$$

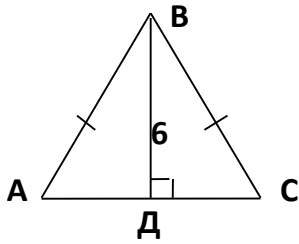
$$BC = 2 \cdot 2 \cdot 11 = 44 \text{ (стопи)}$$

Актуалізація.

Стратегія «Обери зайве»

Усвідомлення змісту. Стратегія «Дискусія»

1. Основа рівнобедреного трикутника 16см, а висота, проведена до основи, дорівнює 6см. Знайдіть бічну сторону трикутника.

Дано: AC – основа, AC = 16см,

ВД – висота, ВД = 6см.

Знайти: АВ.

Розв'язання:

$\triangle ABC$ – рівнобедрений, ВД – висота.

За властивістю висоти рівнобедреного трикутника

ВД – медіана, $AD = DC = 8$ см.

$\triangle ABD$ – прямокутний, за теоремою Піфагора: $AB = \sqrt{8^2 + 6^2} = \sqrt{100} = 10$ (см).

Відповідь: 10 см.

1.
2.

Стратегія «Робота в динамічних групах», «Дискусія»

- I група. Сторона ромба дорівнює 5см, а його менша діагональ 6см. Знайдіть велику діагональ ромба.

Розв'язання:

Ми знаємо, що за властивістю діагоналей ромба

$AC \perp BD$ і $AO = OC = 3$ см.

Отже $\triangle AOB$ – прямокутний.

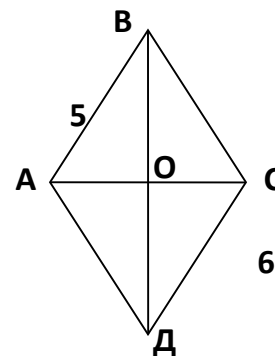
За теоремою Піфагора:

$$AB^2 = AO^2 + BO^2,$$

$$BO = \sqrt{25 - 9} = \sqrt{16} = 4 \text{ (см)},$$

$$BD = 2BO = 8 \text{ (см)}.$$

Відповідь: 8см.

- II група. Знайдіть діагональ прямокутника, якщо одна з його сторін дорівнює 8см, а периметр 46см.

Розв'язання:

$$P = 46 \text{ см}, \quad AB + BC = 46 : 2 = 23 \text{ (см)},$$

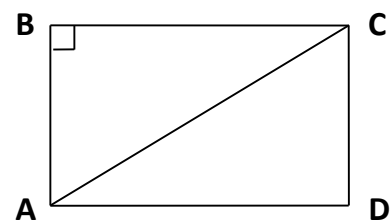
$$AB = 23 - 8 = 15 \text{ (см)}.$$

$\triangle ABC$ – прямокутний. За теоремою Піфагора:

$$AC^2 = AB^2 + BC^2,$$

$$AC = \sqrt{AB^2 + BC^2} = \sqrt{225 + 64} = \sqrt{289} = 17 \text{ (см)}.$$

Відповідь: 17см.

3.

Стратегія «Хочеш бути математиком? Будь ним!», «Дискусія»

Групам вихованців пропонуються олімпіадні завдання підвищеної складності з детальним описом та доведенням. Чиє доведення буде правильне, раціональне і чіткіше?

3. Рефлексія. Стратегія «Шість капелюхів мислення»

**Засновник методу – британський психолог,
доктор медичних наук Едвард де Боно.**

- В основі – ідея паралельного мислення: конструктивного мислення, при якому різні точки зору і підходи не стикаються, а співіснують. Метод шести капелюхів – це простий і практичний спосіб розділення процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений метафоричним капелюхом певного кольору. Ми можемо навчитися оперувати різними аспектами нашого мислення по черзі. Потім зібрати ці аспекти разом і дістати «повнокольорове мислення».
- Використання цього прийому дозволяє:
 - 1) скоротити час розв'язання проблем на більше, ніж на 40% і підвищити ефективність результатів діяльності.
 - 2) забезпечує навички та інструменти, які можуть бути негайно застосовані для вирішення проблем та прийняття рішень. Це проста і ефективна система, що значно збільшує продуктивність праці. І тим більше, чим більше людині доводиться думати і спілкуватися з іншими людьми.

Переваги методу «шести капелюхів»:

1. Зазвичай розумову працю уявляють нудною та абстрактною. «Шість капелюхів» дозволяють зробити її яскравим і захопливим засобом керування своїм мисленням.
2. Кольорові капелюхи – це метафора, яка добре запам'ятовується, яку легко застосувати.
3. Метод «шести капелюхів» можна використовувати на будь-якому рівні складності, від дитячого садка до ради директорів.
4. Завдяки конструюванню роботи та відміні безплідних дискусій мислення стає більш сфокусованим, конструктивним і продуктивним.
5. Метафора капелюхів є свого роду рольовою мовою, якою легко обговорювати і переключати мислення, відволікаючись від особистісних переваг і нікого не ображаючи.

6. Метод дозволяє уникнути плутанини в груповій роботі, оскільки вся група використовує тільки один тип мислення в певний проміжок часу.
7. Метод визначає значимість усіх компонентів роботи над завданням (проектом) – емоцій, фактів, критики, нових ідей – і включає їх у роботу в потрібний момент, уникаючи деструктивних факторів.

Ну і на сам кінець – найголовніше досягнення методу в тому, що він дає можливість визначати правила гри. Люди добре розпізнають по яким правилам ведеться та чи інша гра. Вивчення правил є одною із самих перспективних форм накопичення знань в дитячі роки. При допомозі шести капелюхів встановлюються певні правила гри: «людина, яка в цю мить думає і поступає саме так».

Отже:

✓ Білий капелюх	інформація.
✓ Жовтий капелюх	логічний позитив.
✓ Чорний капелюх	критика.
✓ Червоний капелюх	почуття та інтуїція
✓ Зелений капелюх	креативність.
✓ Синій капелюх	організація процесу

Капелюхи» працюють над розв’язанням проблемних питань:

- 1) Піфагор – великий вчений чи крадій чужих думок ?
- 2) Теорема Піфагора – найвеличніша теорема геометрії? Чи варто її вчити?
- 3) Чи актуальна теорема Піфагора для сучасників?

При цьому кожний капелюх виконує своє індивідуальне завдання, у відповідності до кольору капелюха.

Стратегія «Мікрофон»

Кожний вихovanець озвучує свої враження від заняття та демонструє справдилися чи ні їх сподівання за допомогою карток настрою

Заняття завершується *солодким творчим завданням «Розрахуй свій квадрат Піфагора»* Стародавній мислитель надавав неймовірне магічне значення числам. Система Піфагора дозволяє з допомогою чисел виявити якості людини, закладені в ній природою, які він може розвинути, або ж, навпаки, витратити, в залежності від обраного шляху.

Для розрахунку за методикою Піфагора, необхідна лише дата народження людини в цифровому вираженні.

Стратегія «Сюрприз» - передбачення від Піфагора на кольових папірцях (крилаті вислови Великого мислителя).

ПРОГРЕС

ТАЛАНТ

ГЛУХІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ
ЦЕНТР
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПРОГРЕС

ТАЛАНТ

РОЗУМ

НАТХНЕННЯ

РОЗУМ

НАТХНЕННЯ

